

Vår strategi för ett livskraftigt Västmanland

Regional utvecklingsstrategi 2030
- med utblick mot 2050

(2023-12-04)

Remissversion RUN 4/12

Västmanland – mellan Bergslagen och Mälaren

Människan har genom tiderna sökt gemenskap och tillhörighet. Från jägar- och samlargrupper till byar, socknar, städer och nationer har indelningarna blivit större och fler. Denna text utforskar Västmanlands historia genom tusentals år och hoppas väcka tankar om hur det har påverkat dagens invånare.

Arkeologer har funnit de äldsta spåren av mänsklig aktivitet i norra Västmanland för cirka 10 000 år sedan. Människor bosatte sig vid södra delen av länet när havet drog sig tillbaka och det skapades bördiga slätter för odling. En topografisk linje delar länet: norr om gränsen finns Bergslagen med barrskog, söder om gränsen Mälaronrådet med ädellövskog och gynnsamt klimat för odling.

Åar och åsar har skapat naturliga vägstråk genom Västmanland från norr till söder, använda som handelsleder redan under äldre järnålder. Dessutom korsade en landväg i öst- västlig riktning de naturliga lederna och följde i stort sett samma sträckning som dagens E18. Länet formades över tid av järnhantering, handel och lantbruk.

Västmanland som namngivet landskap tros ha uppstått på 1100–1200-talen och blev ett län enligt regeringsformen 1634. Länet utgörs av fyra områden: Mälabygden, Bergslagen, odlingsslätterna i öster/nordost och bruksbygden kring åarna. Dessa områden samverkar och har format människors liv.

Järnet har spelat en avgörande roll i Västmanlands utveckling. Från järnframställningsplatser i norr under järnåldern till etableringen av masugnar i Norbergstrakten på 1100-talet. Under 1700-talet dominerade järnhanteringen svensk export, men bruksdöden kom på 1800-talet med ökad internationell konkurrens.

I tusentals år bodde den övervägande andelen av alla människor på landsbygden. De för Mälardalen så karakteristiska stora godsena med åkrar och ekbackar var en del av produktionen redan under medeltiden. Under 1700-talet blev Mälabygden centrum för nya jordbruksidéer, vilket var en förutsättning för industrialism och urbanisering.

1800-talets omvandling från bondekultur till det moderna välfärdssamhället påverkade Västmanland. Ångkraft, elektricitet och järnvägar möjliggjorde industrialiseringen. Städer som Arboga, Köping, och Västerås växte, och nya tätorter uppstod kring järnvägar och fabriker.

Under 1900-talet genomgick Västerås särskilt stor förändring med etableringen av ASEA och Metallverken. Västmanland består av många bruksorter, präglade av "bruksmentalitet", men detta begrepp är komplexare än det verkar. Bruksorterna var företagsamma och anpassningsbara och spelade en avgörande roll i Sveriges modernisering.

Västmanland har formats av de som bott här, liksom de som flyttat hit och sedan återvänt med kunskap och erfarenheter. Länet har alltid haft kontakt med omvärlden och behövt nya människor för att utvecklas. Det ger oss en stark grund för att skapa ett livskraftigt Västmanland även för framtiden.¹

¹ Sammanfattning från text av Västmanlands läns museum

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1. Uppdraget.....	5
1.2. Strategins struktur	6
2. Västmanlands utmaningar.....	8
2.1. Västmanlands län – ett lokalt perspektiv	8
Bo och leva i hela länet	8
2.2. Förutsättningar för en god hälsa i länet.....	9
Tillit och trygghet.....	9
Ökad och äldre befolkning	10
Teknikutveckling och digitalisering - hälsa.....	10
2.3. Arbetsmarknad och kompetensförsörjning.....	10
Kompetensförsörjning	11
Teknikutveckling och digitalisering - arbetsmarknad	11
En internationell marknad för varor och tjänster	12
2.4. Miljö och klimat	13
Energi	14
2.5. Samhällets skydd och beredskap.....	15
3. Ett livskraftigt Västmanland.....	16
3.1. Ett välmående Västmanland	16
3.1.1 En god och jämlik hälsa	16
3.1.2 Alla ska få en bra start i livet.....	17
3.1.3 Ökad livskvalitet och förbättrade livsmiljöer	20
3.2. Ett tillgängligt Västmanland.....	24
3.2.1 Ökad möjlighet att bo och leva i hela länet	25
3.2.2 God tillgång till samhällsservice och tjänster.....	30
3.2.3 Säkerställda viktiga samhällsfunktioner	31
3.3. Ett nyskapande Västmanland.....	35
3.3.1 Stärkt näringsliv, konkurrenskraft och produktivitet.....	35
3.3.2 Ökad forskning, innovation och förnyelse	38
3.3.3 Tryggad kompetensförsörjning och möjlighet till livslångt lärande.....	41
4. Genomförande.....	44
5. Utgångspunkter	45
5.1. Globala, europeiska, nationella och regionala mål.....	45

Agenda 2030	45
EU och sammanhållningspolitiken.....	45
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	46
Nationella mål för utveckling av landsbygder och städer	46
Nationella mål för miljö och klimat	46
Nationella folkhälsomål	47
Nationella mål för jämställdhet	47
Nationella kulturpolitiska mål	47
Bilaga 1.....	48

1. Inledning

1.1. Uppdraget

Genom Lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar och Förordning (2017:583) om regionalt tillväxtarbete har landets regioner (före detta landsting) ansvaret för det regionala utvecklings- och tillväxtarbetet i Sverige. Det regionala tillväxtarbetet ska bedrivas i syfte att uppfylla målen för den regionala tillväxtpolitiken och EU:s sammanhållningspolitik samt vila på Agenda 2030.

I ansvaret för det regionala utvecklings- och tillväxtarbetet ligger att upprätta och fastställa en länsplan för regional transportinfrastruktur, fastställa mål och prioriteringar för det regionala kompetensförsörjningsarbetet samt tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom privat och offentlig sektor.

I ansvaret ligger också att utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling, en regional utvecklingsstrategi (RUS) samt samordna insatser för genomförandet av strategin. Förutom lag och förordning pekar även Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 ut vilken inriktning och innehåll landets utvecklingsstrategier ska ha.

Nationell strategi för hållbar regional utveckling fastslogs 2021 och genomsyras av de stora samhällsutmaningarna: miljöproblem och klimatförändringar, demografiska förändringar samt de ökade klyftorna både inom Sverige och EU. För att möta samhällsutmaningarna har regeringen identifierat fyra strategiska områden: 1) likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet, 2) kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet, 3) innovation och förnyelse samt entreprenörskap och företagande i hela landet, 4) tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystem. Den nationella strategin pekar också ut andra politikområden som är viktiga att ta hänsyn till för landets regionala utvecklingsstrategier. I kapitel 5 presenteras ett urval av de mest centrala.

Den regional utvecklingsstrategin för Västmanlands län

En regional utvecklingsstrategi är grunden för det regionala utvecklingsarbetet i Västmanlands län och kan beskrivas som ett länsgemensamt måldokument och en överenskommelse mellan olika aktörer i länet om den utveckling vi siktar på för Västmanlands län, dess invånare, besökare och näringsliv. Utvecklingsarbetet sker genom en mängd olika aktörer i samverkan där rollerna ser lite olika ut. Det gör också att RUS som styrdokument har olika betydelser i olika organisationer.

RUS ska uppdateras varje mandatperiod och fungerar styrande för Region Västmanlands verksamheter, vägledande för länets kommuner och länsstyrelsen samt inspirerande för företag, lärosäten, folkhögskolor, kulturinstitutioner och civilsamhället. Inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret hos Region Västmanland styr RUS de statliga regionala utvecklingsmedel som Region Västmanland hanterar och lägger grunden för prioriteringar av dessa.

Den regionala utvecklingsstrategin utgår ifrån de 17 globala målen i Agenda 2030 och fokuserar på hållbara lösningar. Ett proaktivt och strategiskt hållbarhetsarbete tar hänsyn till ekonomiska, sociala och miljömässiga perspektiv för en stark regional utveckling.

Länets första regionala utvecklingsstrategi beslutades av regionfullmäktige i juni 2020. Strategin ska uppdateras vart fjärde år och detta dokument är en remissversion av Västmanlands andra RUS, vilken väntas beslutas av regionfullmäktige i november 2024. Processen med uppdatering har förts i nära dialog med kommuner, länsstyrelsen, företrädare för näringsliv, kulturliv, utbildningsanordnare och civilsamhälle samt grupper som exempelvis unga och äldre.

Mål- och insatsområden är valda utifrån de utmaningar som identifierats och de prioriteringar som gjorts. Utmaningar som lyftes var bland annat hälsoläget, svårigheterna att kunna bo och verka i hela länet, betydelsen av att viktiga samhällsfunktioner finns på plats samt utmaningarna med kompetensförsörjning inom såväl privat som offentlig sektor, som särskilt prioriterade områden i ett kortare perspektiv.

1.2. Strategins struktur

Samhällsutveckling är komplext och allt hänger i princip ihop på olika sätt även om orsakssambanden inte alltid är lätta att se. Den regionala utvecklingsstrategin är ett dokument och ett verktyg som behöver förenkla och sortera samhällsutmaningarna, vilket tyvärr kan leda tankarna och arbetssätten i stuprör. Tanken är ändå att strategin ska ses som en inspiration till att skapa bryggor mellan de organisatoriska mellanrum som finns idag. Alla aktörer behöver tydligare kroka arm inom såväl det privata och offentliga som det civila samhället. Då strategin är ett verktyg och utgångspunkt för vårt regionala och lokala utvecklingsarbete i länet måste vi hela tiden påminna oss om komplexiteten och alla de samband som egentligen finns mellan oss olika aktörer.

Strategins vision om *Ett livskraftigt Västmanland* uppnås genom arbete inom de tre målområdena: *Välmående, Tillgängligt och Nyskapande Västmanland*.

Inom varje målområde har tre insatsområden identifierats, som i sin tur följs genom ett antal indikatorer. Två indikatorer inom varje insatsområde har, utifrån de utmaningar som identifierats i länet, pekats ut som huvudindikatorer².

Visionen om *Ett livskraftigt Västmanland* tar sikte mot 2030 men gör en utblick mot år 2050, där vi gemensamt vill att Västmanland ska vara ett län som är attraktivt att bo och leva i samt komma till. Ett län som erbjuder god och jämlik hälsa, en bra start i livet, hög livskvalitet och goda livsmiljöer. Ett län där vi blir fler genom att vi kan leva och verka i hela länet, har god tillgång till samhällsservice och säkerställt viktiga samhällsfunktioner. Ett län med en god ekonomisk tillväxt, ett starkt och konkurrenskraftigt näringsliv med hög produktion, ökad forskning och innovation samt tryggad kompetensförsörjning och livslångt lärande. Ett län där vi har minskat vår negativa miljö- och klimatpåverkan.

För att konkretisera utvecklingsarbetet riktas siktet mot år 2030 där Region Västmanland genom handslag/överenskommelser med länets kommuner och nyckelaktörer pekar ut samt måttar vissa prioriterade mål för det lokala utvecklingsarbetet. I genomförandet finns då möjlighet att utifrån lokala, sektorsvisa eller verksamhetsspecifika utvecklingsbehov komma överens om och följa den utveckling som sker. Det kan vara på lokal nivå genom olika projekt eller satsningar som på strategisk nivå.

² Samtliga indikatorer presenteras som en bilaga till RUS

2. Västmanlands utmaningar

Det som sker globalt påverkar även lokalt och vi påverkas alla av de samhällsutmaningarna som vi har att hantera. Den demografiska utvecklingen, utanförskap, otrygghet, kompetensförsörjning samt god och stabil ekonomisk utveckling är tillsammans med klimatförändringar och minskad biologisk mångfald vår tids största utmaningar. För Västmanland beskriver vi de utmaningar nedan som lokalt väntas beröra utvecklingen framåt i länet.

2.1. Västmanlands län – ett lokalt perspektiv

Förutsättningarna för en hållbar regional utveckling varierar mellan olika delar av länet. Utmaningarna, men även möjligheterna är många och delvis olika. Därför behöver insatser som främjar regional utveckling ha ett lokalt perspektiv. Det lokala perspektivet i det regionala utvecklingsarbetet innebär att potentialen i varje geografiskt område tas till vara utifrån sina särskilda förutsättningar.³ Det innebär att hänsyn tas till strukturella skillnader, till exempel olikheter i hur städer är utformade och var företag är belägna, demografi, socioekonomi och näringsliv. Att ha ett lokalt perspektiv innebär även att det geografiska läget beaktas med bland annat skillnader i tillgänglighet till exempelvis marknader, arbete, utbildning, service och kultur, från det lokala till det nationella och det internationella sammanhanget. Därmed blir också skillnaderna mellan olika typer av så kallade funktionella regioner och den administrativa indelningen i kommuner och län betydelsefulla. Rörelsemönstren för människor, handel med varor och tjänster samt kapital bryter ofta de administrativa gränserna, vilket påverkar hur insatser bör utformas.

Bo och leva i hela länet

Västmanlands läns geografiska läge i Stockholm-Mälardalenregionen och närheten till andra arbetsmarknadsregioner i angränsande län har, tillsammans med en väl utbyggd infrastruktur och kollektivtrafik, en stor potential att ge en god rörlighet inom och mellan länen. Tillgänglighet till målpunkter så som arbete, skola och barnomsorg och annan service är viktiga komponenter vid valet av bostadsort.

En väl fungerande digital och fysisk infrastruktur är en grundförutsättning för ett samhälles möjlighet att utvecklas. Transporterna är avgörande för näringslivets konkurrenskraft och kompetensförsörjning samt människors möjligheter att resa till arbete, utbildning, service, fritidsaktiviteter och rekreation. En väl utvecklad infrastruktur skapar också goda möjligheter för investeringar i form av nya bostäder och verksamheter i länet.

Samtliga trafikslag och transportsätt behöver fungera tillsammans och i kombination med tillgång till digital funktionalitet. Genom digitalisering och automatisering kan hanteringen av godstransporter effektiviseras och bidra till en ökad överflyttning av transporter från väg till järnväg och sjöfart och för att utveckla

³ Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 s.25

intermodala och multimodala transportlösningar som underlättar för samtliga trafikslag att samverka med varandra.

2.2. Förutsättningar för en god hälsa i länet

Hälsan i en befolkning beror på många olika faktorer och kan ses som resultatet av ett samspel mellan individ och samhälle. För att uppnå en god hälsa krävs att människor har goda livsvillkor men också att de tar ansvar för den egna hälsan. Dessa villkor och förutsättningar kallas ofta för hälsans bestämningfaktorer.⁴

Idag ser vi skillnader i livsvillkor både inom Västmanlands län och mellan olika grupper av västmanlänningar. De grupper med bättre socioekonomiska förutsättningar och högre utbildning skattar i högre utsträckning sitt allmänna hälsotillstånd eller mående som bra eller mycket bra, jämfört med grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar.

Tillit och trygghet

En social sammanhållning är viktig för ett fungerande samhälle, såväl på landsbygder som i städer. Något som binder oss samman, får oss att känna att vi ingår i en helhet och kan samarbeta för att nå gemensamma mål. Det handlar om ett socialt kitt som håller ihop samhället, men även om tillhörighet, identifikation, gemensamma värden och tolerans, vilket i sin tur genererar och mäts genom tillit. I internationella jämförelser ligger Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna i topp vad gäller människors tillit både till varandra och till samhällets institutioner. I Västmanlands län har andelen av befolkningen som uppger att de saknar tillit till andra människor dock ökat något de senaste åren. De som har lägst tillit till andra människor är unga tjejer. Det är också skillnader mellan kommunerna, både bland unga och vuxna.⁵

Tryggheten i ett samhälle påverkas av faktorer som förekomsten av brottslighet, ekonomisk stabilitet, social sammanhållning, tillgång till bostäder, utbildning, arbete samt hälso- och sjukvård. Ett fungerande rättsväsende och socialt skyddsnät är viktiga, liksom kulturella och sociala normer som främjar respekt mellan människor. Genom ett samordnat arbete över dessa områden kan tryggheten och välbefinnandet i samhället öka, vilket skapar en miljö där människor känner sig säkra, respekterade, och har möjlighet att utvecklas.

Det finns platser och områden där det finns en otrygghet och rädslan för att exempelvis bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad begränsar individers rörlighet. I Västmanlands län är det en betydligt högre andel kvinnor som avstår från att gå ut på grund av denna rädsla jämfört med män. Trygghetsskapande åtgärder behöver därför ske för att säkerställa att alla individer känner sig trygga i

⁴ Folkhälsans utveckling, Årsrapport 2022, Folkhälsomyndigheten

⁵ Liv och hälsa ung 2023, samt Liv och hälsa 2022.

såväl sitt bostads- och närområde som mer allmänna platser som parker och motionsanläggningar.⁶

Ökad och äldre befolkning

I Västmanlands län förväntas befolkningen öka i en långsammare takt än tidigare och befolkningen förväntas heller inte öka i alla delar av länet. Sammantaget bedöms länet växa till att ha omkring 315 000 invånare år 2050. Ökningen av antalet personer väntas bli störst bland yngre och äldre personer, vilket kommer öka behovet av tjänster inom välfärden: vård, skola och omsorg. Detta i ett läge där företag och organisationer redan idag har svårt att rekrytera till dessa branscher. Befolkningen i de åldrar där man idag är mest aktiv på arbetsmarknaden ökar också framöver men i mindre omfattning. Även om en allt större andel lönearbetar högre upp i åldrarna fortsätter därför den så kallade försörjningskvoten att växa, vilket innebär att vi står inför stora utmaningar för att klara finansieringen av de ökade behoven.

Teknikutveckling och digitalisering - hälsa

Den pågående digitala omställningen förändrar samhällets strukturer, vårt sätt att arbeta och våra sociala beteenden. Det öppnar upp för en mängd av tjänster och information för exempelvis utbildning, hälso- och sjukvård och ett utvecklat kultur- och fritidsutbud. Ny digitala tjänster har potentialen att effektivisera arbetssätt och kan därmed bidra till att lösa de utmaningar kring kompetensförsörjning som finns inom både offentlig och privat sektor. Möjligheten till arbete och utbildning på distans ökar.

2.3. Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

Västmanlands län har i jämförelse med landet som helhet en branschfördelning med en stor andel sysselsatta inom tillverkning. Andelen anställda inom vård och omsorg, socialtjänst samt utbildning ser lika ut i länets kommuner, men i övrigt finns skillnader. I länets nordliga delar, Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg är tillverkningsindustrin starkt dominerande, tätt följt av Köping, Arboga, Kungsör samt Hallstahammar och Surahammar. Sala har en betydande andel inom byggindustrin och länets högsta andel inom området jord- och skogsbruk medan Västerås har en betydande närvaro av företagstjänster samt informations- och kommunikationsföretag. För att bli mindre sårbara behöver fler företag startas inom olika branscher, inte minst tjänsteföretag. En nyckelfaktor för konkurrenskraft och smart tillväxt är kreativitet, som är kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. De representerar också de viktiga förutsättningarna för värdeskapande och innovation. Besöksnäringen och besöksmålen bidrar till lokal ekonomi och sysselsättning samt till ett attraktivare län för både invånare och besökare.

Västmanlands branschfördelning innebär till stora delar en könssegregerad arbetsmarknad. Män dominerar kraftigt i branscher såsom tillverkning, transport,

⁶ Arbetsmarknadsdepartementet: "Ett Sverige som håller ihop. Regeringens insatser för minskad segregation och goda livschanser för alla," Regeringskansliet. Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm, 2020.

jord- och skogsbruk, information och kommunikation, samt byggverksamhet. Kvinnorna dominerar inom vård och omsorg, utbildning och offentlig förvaltning. De branscher där fördelningen är någorlunda lika mellan könen är exempelvis hotell och restaurang och handel.

Kompetensförsörjning

Bristen på arbetskraft är en av landets och länets största utmaningar. Både inom privat och offentlig sektor beskriver en stor andel av organisationerna att de har svårt att hitta den kompetens de söker vid rekryteringar. Inom det privata näringslivet påverkar bristen på arbetskraft företagets möjlighet att konkurrera och växa. Inom många yrkesgrupper som är viktiga för näringslivet i Västmanlands län bedöms på längre sikt efterfrågan överstiga utbudet. Det gäller både för utbildningar där det krävs en utbildning på högskolenivå och där det krävs en utbildning på gymnasienivå. Utbildningsutbudet behöver anpassas för att tillse att arbetsmarknaden kan försörjas med rätt kompetens. Framöver, i takt med att befolkningen ökar och vårdbehoven ökar förväntas bristen på personal förvärras och utmaningarna bedöms vara fortsatt mycket stora. För många av de yrkesgrupper som anställs inom offentlig sektor bedöms utbudet av arbetskraft inte heller öka i tillräcklig omfattning framöver. Nya arbetssätt måste därför utvecklas och nya tekniska lösningar måste implementeras. Ett arbete måste även ske för att minska behovet av olika välfärdstjänster, exempelvis genom ett stärkt förebyggande hälsoarbete. Verksamheter inom det privata och offentliga behöver också utveckla hälsosamma arbetsplatser som har lösningar för att rekrytera, behålla och utbilda sin personal på ett långsiktigt sätt.

Arbetsmarknaden förändras allt snabbare. Länet behöver stärka omställningsförmågan i takt med att kunskapsinnehållet på arbetsmarknaden ökar. Arbetsgivare, både privata och offentliga, behöver arbeta aktivt och strategiskt med frågor kring kompetensförsörjning. Att sänka trösklarna in i arbetslivet är också ett sätt att möjliggöra för människor som står långt från arbetsmarknaden att ta etablera sig. Detta kan ske genom att verka för att skapa fler tjänster med ett enklare innehåll på arbetsmarknaden. Vägledning och validering är två centrala funktioner i det arbetet. Utbildningsaktörer behöver i sin tur, genom regional samverkan med arbetsgivarna, snabbare svara på branschernas behov utifrån omvärldens krav.

Teknikutveckling och digitalisering - arbetsmarknad

Teknikutvecklingen är en stark förändringskraft. Vi har goda förutsättningar att ligga i framkant i denna omställning tack vare starka tjänsteföretag, världsledande forskning och ett starkt näringsliv. Det är centralt att näringslivet och de offentliga verksamheterna fortsätter sin digitala omställning och att nyttja ny teknik för att stärka länets konkurrenskraft och för att möta utmaningen med bristen på arbetskraft. En förutsättning för den digitala omställningen är en fortsatt utbyggnad av länets digitala infrastruktur för att säkerställa att alla kan ta del av digitala tjänster och att företag kan etableras i hela länet, i såväl landsbygder som städer.

Det finns också utmaningar; bland annat digitala säkerhetsaspekter och sårbarhet vid brister i energiförsörjningen samt negativ miljöpåverkan under tillverkningsprocessen av vissa produkter. Den digitala miljön ska vara trygg och säker samt skydda människors rättigheter, stödja demokratin och se till att alla digitala aktörer agerar ansvarsfullt och säkert⁷. Den ökade digitaliseringen kräver också ökad kompetens, så väl grundläggande digitala färdigheter som spetskompetens⁸. Västmanlänningen ska kunna använda digitala tjänster på ett säkert och tryggt sätt. Spetskompetens behövs för att driva teknikutvecklingen i länet. Här är Mälardalens universitet en viktig aktör som tillhandahåller utbildningar och kurser samt bedriver forskning inom bland annat innovation och inbyggda system⁹.

En internationell marknad för varor och tjänster

Globaliseringen ger möjligheter när kunskap, kapital och kompetens vävs ihop och sprids över regioner och vidare ut i världen. Globaliseringen karakteriseras av en snabb teknikutveckling och minskade avstånd där forskning, innovationer, nyheter och förhållningssätt sprids snabbt. Det internationella utbytet ger ökade möjligheter till nya kunder och samarbeten. I hela länet finns flera världsledande exportföretag inom området energiteknik. Genom en global omställning mot en fossilfri energianvändning skapas efterfrågan på miljövänlig energiteknik och därmed ökade exportmöjligheter.

Västmanlands län har genom historien dragit fördel av det internationella utbytet. Kunskaper, kulturer, människor och idéer har kommit till och strömmat ut från länet. I de västmanländska företagen är många nationaliteter representerade och de verkar på en global marknad. En mycket stor andel av de varor och tjänster som skapas i länet exporteras inom EU men även till andra internationella marknader. Västmanlands län har länge dragit fördelar av att vara ett av landets allra mest exporterande län. Det innebär fördelar i och med att en global marknad är tillgänglig för länets varor och tjänster. Samtidigt som globaliseringen möjliggör framgångsrika etableringar av utländska företag i Västmanlands län så ökar även konkurrensen om dessa företag. Effekterna av globaliseringen varierar beroende på olika faktorer, och det är viktigt att hantera utmaningarna och dra nytta av dess möjligheter. Det förändrade säkerhetsläget har ur vissa aspekter bromsat globaliseringen. Exempelvis har beroendet av utländska marknader visat sig vara en utmaning när globala leveranskedjor störs.

Ekonomisk tillväxt stärker samhällets ekonomiska förutsättningar och det är avgörande att tillväxten är god, särskilt i en tid när de finansiella utmaningarna för regioner och kommuner är stora. Tillväxten i Västmanlands län är lägre än i riket i genomsnitt vilket kan bero på flera olika faktorer. Till exempel är det avgörande att företag och organisationer hittar rätt kompetens vid rekryteringar och att så många som möjligt arbetar, dvs. att arbetsutbudet och sysselsättningsgraden är hög.

⁷ EU:s digitala decennium: digitala mål för 2030

⁸ Svensk nationell färdplan för EU:s digitala decennium (regeringen.se) sid 8–9

⁹ <https://www.mdu.se/>

2.4. Miljö och klimat

En hållbar utveckling är en utveckling där vi idag tillgodoser våra behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. En utveckling där social hållbarhet är målet, ekonomi är medlet och där de planetära gränserna sätter ramarna för den verksamhet som kan bedrivas i länet. I Västmanland måste vi respektera planetens gränser för att skydda klimatet, luftkvaliteten, vattenresurserna, ekosystemtjänsterna och biologisk mångfald. Länets utveckling kräver långsiktig hantering av mänskliga och materiella resurser på lokal, regional och global nivå.

Klimatförändringar och förlusten av biologisk mångfald är akuta hot idag. En temperaturökning på över 1,5 grader hotar de globala målen om minskad fattigdom, jämställdhet och hållbara ekosystem. FN:s klimatpanel IPCC förutspår att en ökning på 2,4 grader medför risker att hota biologisk mångfald, ge tätare värmerekord, fler bränder och kraftiga skyfall, översvämningar, jordskred samt fler och kraftiga stormar¹⁰, ökad sjukdomsrisk och sämre vattenkvalitet¹¹. Globalt och därmed även i Västmanlands län förväntas en temperaturökning. Vintrarna blir regnigare, somrarna varmare och torrare. Vårflodstoppar och vattendragsflöden förväntas ändras i och med att nederbördsmonstren ändras. Tillrinningen i länets vattendrag väntas öka markant under vintern medan den minskar under vår och sommar. Samtidigt förväntas vegetationsperioden, den frostfria tiden, bli längre.¹²

För att begränsa uppvärmningen krävs det stora minskningar av utsläppen, vilket innebär snabba, långtgående förändringar av samhällets alla delar och beteendeförändringar i alla sektorer. De klimatpåverkande utsläppen från Västmanlands län har genom aktiva åtgärder minskat, framför allt inom industri och el och fjärrvärme¹³. Även inom transporter har det skett en minskning, men de står fortfarande för den största andelen av utsläppen av växthusgaser i länet. Totalt sett har takten i utsläppsminskningarna i länet avstannat. Klimatpåverkan hänger också samman med konsumtions- och resvanor, vilket kräver beteendeförändringar, återanvändning och återvinning.

Det är nödvändigt att både arbeta med anpassning till klimatförändringar och minskade utsläpp.¹⁴ Klimatanpassning innebär åtgärder för att anpassa samhället till de klimatförändringar vi redan märker av idag och de som vi inte kan förhindra i framtiden.

Nationella och regionala miljömål är utmanande att nå i Västmanland. Mål som "Ett rikt odlingslandskap" och "Ett rikt växt- och djurliv" försämras av fragmentering av

¹⁰ IPCC Syntesrapport, mars 2023

¹¹ Folkhälsomyndigheten (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/december/analys-visar-mojliga-halsoeffekter-pa-grund-av-klimatforandringen/>)

¹² Klimatstrategi för Västmanlands län, År 2020–2030 med utblick till år 2045, Länsstyrelsens rapport 2019:08; Beskrivning av Sveriges framtida klimat, SMHI

¹³ Nationella emissionsdatabasen (smhi.se) Västmanlands län.

¹⁴ SMHI: <https://www.smhi.se/klimat/klimatanpassa-samhallet/klimatanpassning>

livsmiljöer och minskade betesmarker som påverkar den biologiska mångfalden.¹⁵ Ett annat allvarligt hot mot biologisk mångfald är förekomsten av invasiva arter, där påverkan på inhemska/lokala växt- och djurarter kan bli stor.

Föroreningar och farliga kemiska ämnen i vår omgivning är ett komplext miljöproblem. Dels finns miljö- och hälsoskadliga ämnen i vår fysiska miljö, dels sprids nya kemikalier genom vanliga produkter som är i omlopp i vårt samhälle idag. Användning av kemikalier är starkt kopplad till dagens produktion och konsumtion av olika varor, samtidigt finns giftiga och farliga ämnen kvar i mark, luft och vatten från olika typer av mänsklig verksamhet. Många kemikalier finns också kvar i miljön under lång tid.¹⁶

Övergödning är särskilt problematiskt i de södra och östra delarna av länet. Det är viktigt att minska näringsläckaget till lokala vattendrag, eftersom många av dessa mynnar ut i Mälaren och vidare ut till Östersjön.

Försurning orsakas av nedfall av kväve som kan ha transporterats långa avstånd i luften, men även av det lokala jord- och skogsbruket. Försurning kan påverka dricksvattenkvaliteten, hota känsliga arter och medföra ökad korrosion på byggnader och hållristningar.

Energi

Elkraften är ur ett regionnäts- och transmissionsnätsperspektiv i ett ansträngt läge i hela länet och extra kritiskt i Västerås och Arboga. Taket för vad som är möjligt att ta ut från regionnät och transmissionsnät är i det korta perspektivet i stort sett uppnått vilket också återspeglas i de nybyggnads- och utbyggnadsprojekt av elnätet som nu pågår. Vidare bedöms läget av Svenska kraftnät vara minst ansträngt i Sala. På lokalnätssnivå bedöms också läget av Mälarenergi som ansträngt framför allt i Västerås, Arboga och Kungsör medan Sala-Heby elnät bedömer att läget på lokalnätssnivå i Sala fortsatt är ok och det är fortsatt möjligt med normala uttagsökningar.¹⁷

Fjärrvärmes i länet är väl utbyggd och länets energiföretag arbetar aktivt för omställning till en fossilfri produktion. Vindkraft produceras idag i länets norra delar samtidigt som det finns planer för ytterligare anläggningar på andra håll.¹⁸ Installerad solkraft har ökat kraftigt i Västmanland. Även produktionen av biogas är viktig i länet. Men trots att de förnybara kraftslagen ökar snabbt kommer de inte vara tillräckliga. Därför behövs en balanserad och planerbar energimix i Sverige där

¹⁵ Länsstyrelsen

¹⁶ Regionala miljömål för Västmanland, med dess uppföljning, Klimatstrategi för Västmanland, Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027 Norra Östersjöns vattendistrikt, Handlingsplan för friluftsliv, Handlingsplan för grön infrastruktur, Västmanlands skogsstrategi

¹⁷ Systemanalys elkraft Västmanland < Elkraftförsörjning i Region Västmanland (regionvastmanland.se) >

¹⁸ Systemanalys elkraft Västmanland < Elkraftförsörjning i Region Västmanland (regionvastmanland.se) >

också kärnkraft har en självklar roll för att minska de klimatpåverkande utsläppen och för att möta energibehoven och kraven på robusthet i framtiden.

2.5. Samhällets skydd och beredskap

Sverige befinner sig i ett helt nytt säkerhetspolitiskt läge som måste prägla arbetet kring samhällets skydd och beredskap framöver. Med en föränderlig och mångfacetterad samhällsutveckling är den hot- och riskbild som Sverige står inför, och som beredskapen måste kunna möta, både bred och komplex. MSB har identifierat 17 oönskade händelser som bedöms utgöra de allvarligaste och mest betydande hoten och riskerna mot Sverige, och som samtidigt bedöms vara realistiska utifrån den expertkunskap som finns. Dessa återfinns i Nationell risk- och sårbarhetsbedömning (NRSB) 2023.

Det finns också säkerhetspolitiska hotbilder som är aktuella på ett helt annat sätt än tidigare. Det kan handla om exempelvis påverkanskampanjer, underrättelseinhämtning och cyberattacker. Som ett verktyg för att förstå dessa komplexa situationer används benämningen gråzoner. I rapporten Gråzonslägen i krig och fred beskrivs hur antagonistiska gråzonshot kan gestaltas nu och i framtiden i olika konflikt nivåer.

För att säkerställa att samhället kan fortsätta att fungera även under kraftigt störda förhållanden finns det civila försvaret. Verksamheten inom civilt försvar bedrivs av många olika aktörer: statliga myndigheter, kommuner, regioner, näringsliv och frivilligorganisationer. Tillsammans med Försvarmakten samordnar Länsstyrelsen det civila och militära försvaret.

Det svenska samhället har utvecklats genom exempelvis globalisering och strävan efter effektivitet. Enligt MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har utvecklingen medfört att säkerhetsaspekter blivit eftersatta och att samhällets sårbarhet därmed har ökat inom flera områden. Ett antal oväntade samhällsstörningar har under de senaste åren utmanat krisberedskapen och påvisat flera fall av sårbarhet i samhället. Samhället behöver ha en förmåga att möta och hantera påfrestningar i hela hotskalan, från fred till krig. MSB pekar ut tre beredskapssektorsvisa sårbarheter som kan sägas ligga på en övergripande samhällsnivå: 1) Elavbrott, 2) Personalbortfall, 3) It-störningar.

Utöver de områden på övergripande samhällsnivå som exponerar sårbarheter i flera beredskapssektorer finns det ett fåtal sårbarheter inom framför allt sektorerna energiförsörjning respektive elektroniska kommunikationer¹⁹ och post som kan sägas förekomma på övergripande samhällsnivå eftersom de är av sådan dignitet att de får en tydlig systempåverkan.

¹⁹ NIS2-direktivet: <<https://www.msb.se/sv/amnesomraden/informationssakerhet-cybersakerhet-och-sakra-kommunikationer/nis-direktivet/>>

3. Ett livskraftigt Västmanland

Arbetet för ett livskraftigt Västmanland sker genom de tre målområdena: ett välmående, ett tillgängligt och ett nyskapande Västmanland. Inom varje målområde finns tre insatsområden. Dessa totalt nio insatsområden följs av ett antal indikatorer. Två indikatorer pekas ut som huvudindikatorer inom varje insatsområde. I bilaga 1 återfinns en indikatorlista för samtliga indikatorer.

3.1. Ett välmående Västmanland

För ett välmående Västmanland år 2050 behöver flera utmaningar övervinnas. Dessa inkluderar att främja en god och jämlik hälsa, insatser för att alla barn och unga ska få en bra start i livet samt ökad livskvalitet och förbättrade livsmiljöer. För ett välmående Västmanland behöver vi bland annat förbättra hälsoläget och tidigt skapa goda vanor kring kost och motion, ha tillgång till hälso- och sjukvården, minska andelen barn i hushåll med låg ekonomisk standard, öka andelen elever som fullföljer sina studier, öka bostadsbyggandet samt öka tryggheten och tilliten i länet.

Agenda 2030

3.1.1 En god och jämlik hälsa

Hälsan i länet

God hälsa ökar deltagandet i samhällsaktiviteter som utbildning och arbete, vilket gynnar både den offentliga och privata sektorn, i hela länet. Att främja folkhälsan är avgörande för samhällsutvecklingen och ekonomin. Tidig upptäckt av ohälsa och investeringar i hälsosamma åtgärder är därför av stor betydelse.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Upplevd hälsa bland barn och vuxna
- Andel av befolkningen med gott psykiskt välbefinnande

Ett rättvist och tryggt samhälle främjar välmående och delaktighet för alla grupper i samhället. Arbete och självförsörjning är nyckelfaktorer för att minska livsvillkorskilnader och förbättra hälsa, social sammanhållning och tillit.

Att ha hälsosamma vanor och regelbunden fysisk aktivitet är grundläggande för en välmående livsstil. Genom att prioritera en balanserad kost, tillräckligt med sömn, undvika riskbruk av alkohol, regelbunden motion och avstå från tobak kan man främja både fysisk och psykisk mental hälsa. Fysisk aktivitet stärker inte bara kroppen utan minskar risken för olika sjukdomar. Genom aktiva val i vardagen kan man främja långsiktig hälsa och välbefinnande. I Västmanlands län behöver arbetet för en bättre folkhälsa intensifieras, i hela länet; en kraftsamling kring ökad hälsa där många aktörer samverkar behöver äga rum.

► *Andelen barn och unga i Västmanland som upplever att de har god hälsa har sjunkit de senaste åren. Bland flickor är andelen 54 procent och bland pojkar 76 procent. Här finns relativt stora skillnader mellan olika kommuner i länet²⁰.*

Utvecklingen för vuxnas upplevda hälsa har varit positiv de senaste fem åren. År 2022 upplevde 70 procent av kvinnorna och 75 procent av männen att deras hälsotillstånd var bra eller mycket bra²¹.

Jämlik tillgång till god hälso- och sjukvård

Jämlik hälso- och sjukvård innebär att vård och behandling ska erbjudas på lika villkor med likvärdigt bemötande till alla oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, utbildning, social ställning, födelseland, etnisk eller religiös tillhörighet eller sexuell läggning. För Region Västmanland som organisation handlar tillgänglighet även om att upprätthålla kontaktvägar som mobila team och digitala möten.²² Vård som man behöver ha tillgång till ofta bör finnas nära medan vård som är specialiserad och som man behöver ha tillgång till mer sällan kan organiseras på färre platser i länet och landet.

Den demografiska utvecklingen innebär att framför allt antalet äldre ökar i befolkningen. Det är grupper med stora vårdbehov, och en omställning krävs för att möta ett ökat behov samtidigt som det är mycket svårt att rekrytera den arbetskraft som behövs.

Den nationella utredningen *God och nära vård* är genomförd och förflyttningen mot en mer nära vård går in i en ny fas. Målet för omställningen är en god, nära och samordnad vård och omsorg som främjar en god och jämlik hälsa.

► *I Hälso- och sjukvårdsbarometern 2022 uppfattade 87 procent av befolkningen i Västmanland att de har tillgång till den vård de behöver. Under den senaste femårsperioden har utvecklingen varit positiv för både kvinnor och män, där toppnoteringar uppnåddes under pandemiåren 2020 och 2021. Det är enligt undersökningen inga skillnader mellan hur män och kvinnor uppfattar tillgången till vården.*

3.1.2 Alla ska få en bra start i livet

Tidiga insatser

När fler aktörer samverkar kan tidiga insatser för barns fysiska och psykiska hälsa och små barns språkutveckling ges. Det tryggar en god start i livet och ger förutsättningar att barns och ungas livsvillkor blir mer likvärdiga. Att stötta föräldrarna är viktigt eftersom

Insatsområdets huvudindikatorer

- Andelen barn i hushåll med låg ekonomisk standard
- Skolresultat, barn och unga

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

²⁰ Liv och hälsa ung 2023, Region Västmanland.

²¹ Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten.

²² Regionplan 2023–2025 (s.13):

<https://regionvastmanland.se/contentassets/5e245fa29f024bb0907c22756f0e8484/regionplan-o-budget-2023-2025.pdf>

relationen mellan barn och förälder och föräldraförmågan är avgörande för att främja barnets hälsa och utveckling.

Föräldraskapsstöd är en viktig tidig insats som samhället kan erbjuda för att minska ojämlikhet och främja barns hälsa och utveckling. En av de viktigaste skyddsfaktorerna i barns liv är en god relation till en eller flera föräldrar, eller annan viktig vuxen.²³

Ekonomiskt utsatta hushåll

Ekonomisk utsatthet i barndomen har negativa konsekvenser för barnens hälsa och livsvillkor, inklusive fysisk och psykisk hälsa, skolprestationer och sociala relationer.²⁴ Barn från familjer med högre utbildning, sysselsättning och ekonomisk stabilitet har bättre möjligheter i livet. För att stödja barnen måste både individer och samhället samarbeta för att stärka och öka möjligheterna för de barn som befinner sig i familjer med ekonomisk utsatthet i hela Västmanlands län samtidigt som människor måste göra sitt yttersta för att komma i egen försörjning och ta ansvar utifrån den egna förmågan.

▷ *Inom länet skiljer sig förekomst av barn i hushåll med låg inkomststandard relativt mycket åt mellan kommuner, hushållstyper och efter svensk/utländsk bakgrund. Totalt i Västmanland finns nästan var fjärde ungdom i hushåll med låg inkomststandard, vilket är högre än riksgenomsnittet.*²⁵

Skola

I Västmanlands län är skolresultaten långvarigt lägre än riksgenomsnittet, och variationer mellan länets kommuner och mellan enskilda skolor inom kommunerna stora. Orsaken är komplex, men svårigheter att rekrytera kvalificerade personal och att det i länet är en lägre andel högutbildade än i riket i stort är några av förklaringsfaktorerna.

Svensk skola har utmaningar med sjunkande resultat och ökad segregation, vilket försvårar skolans kompensatoriska uppdrag. Skolsegregation är en av flera prioriterade utmaningar enligt Skolverket.²⁶ En annan viktig utmaning är unga med funktionsnedsättning som ofta har sämre psykiskt mående vilket kan påverka skolresultaten negativt. Bristande skolframgång drabbar individen hårt och en avslutad grundskola och gymnasieutbildning är avgörande för självförsörjning och hälsa. Samarbete mellan olika aktörer behöver stärkas för att nå gruppen på ett bättre sätt.

Vid sidan av det formella lärandet i utbildningssystemet har även fritiden stor betydelse för individers utveckling av kompetenser och kunskaper. Det finns tydliga

²³ FÖRÄLDRASKAPSSTÖDET I Västmanland (regionvastmanland.se)

²⁴ ”Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. Slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa SOU 2017:47,” Statens offentliga utredningar (SOU), Stockholm, 2017.

²⁵ Kolada, Invånare 0–19 med låg ekonomisk standard. Måttet har ersatt det tidigare ”Invånare i ekonomiskt utsatta hushåll”.

²⁶ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden>

kopplingar mellan hälsa, meningsfull fritid, fysisk aktivitet och skolresultat. Daglig rörelse eller fysisk aktivitet förbättrar barn och ungas inlärningsförmåga och koncentrationsförmåga, vilket leder till bättre skolresultat. En utmaning är att läsandet sjunker bland både barn och vuxna.²⁷

► *Bland barnen i årskurs 6 uppnådde drygt 70 procent betygskriterierna i alla ämnen (73% av flickorna och 69% av pojkarna). Bland de allra yngsta, i årskurs 3, klarade 65 procent av eleverna alla delar i nationella provet i svenska och svenska som andraspråk (74% av flickorna och 57% av pojkarna). Inom både årskurs 3 och årskurs 6 finns stora skillnader mellan kommunerna i länet.*

Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan var närmare 84 procent totalt i Västmanland år 2023. Även här finns stora skillnader mellan olika delar av länet och mellan pojkar och flickor. Gemensamt för de flesta är att 2023 innebar en förbättring jämfört med år 2022, då pandemin sannolikt påverkade skolresultaten negativt.²⁸

76 procent av gymnasieeleverna i Västmanland tar examen eller får studiebevis inom fyra år efter påbörjade studier. Bland flickor var andelen 79 procent och bland pojkar 73 procent. Andelen för samtliga elever sträcker sig från 70 till 90 procent bland länets kommuner. Generellt har de flesta kommunerna i länet, med något enstaka undantag, haft en högre andel som tagit examen år 2022 efter flera år med ganska låga andelar.²⁹

Förskola och pedagogisk omsorg

De flesta småbarn i Sverige går i förskola. Förskolan bidrar till barns utveckling och att skapa trygghet, stabilitet och stimulans. Socioekonomisk bakgrund påverkar barns språk- och läsutveckling³⁰, men genom sitt kompensatoriska uppdrag kan förskolan bidra till att stärka utvecklingen för alla barn. Den 1 juli 2023 infördes nya bestämmelser som innebär att alla kommuner i landet ska arbeta aktivt och uppsökande för att fler barn ska gå i förskolan.³¹ För integration är språkförskolor och kopplingar mellan SFI och öppen förskola viktiga inslag.

Pedagogisk omsorg erbjuds som ett alternativ till förskola eller fritidshem och vänder sig till barn i samma åldrar som förskolan och fritidshemmet vänder sig till. En form av pedagogisk omsorg är familjedaghem, där dagbarnvårdare tar emot inskrivna barn i sitt eget hem eller i en särskild lokal.³²

Öppen förskola är ett komplement till förskola och pedagogisk omsorg och för många en trygg övergång till förskolan. Detta är en arena som många föräldrar uppskattar då de kan utbyta tankar och erfarenheter kring barnet och

²⁷ [Var tredje person läser aldrig böcker på fritiden \(scb.se\)](https://scb.se/var-tredje-person-laser-aldrig-bocker-pa-fritiden)

²⁸ Kolada, Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram efter hemkommun, Elever i åk 6 som uppnått betygskriterierna i alla ämnen efter hemkommun, Elever i åk 3 som klarat alla delar av nationella proven för ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk efter hemkommun.

²⁹ Kolada, Gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år, hemkommun.

³⁰ [Sämre språkförmåga och självreglering hos ekonomiskt utsatta förskolebarn - Stockholms universitet](#)

³¹ [Kommuners arbete för fler barn i förskolan - Skolverket](#)

³² <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/pedagogisk-omsorg>

föräldraskapet med andra föräldrar. Det är också en viktig mötesplats för språk och integration.³³

➤ *85 procent av barn i åldern 1–5 år inskrivna i förskola i Västmanland. Det har inte varit några större förändringar under de senaste fem åren. I de flesta kommuner ser det ut på ett liknande sätt, några undantag finns dock i länet, både med betydligt högre och lägre andel inskrivna barn.³⁴*

3.1.3 Ökad livskvalitet och förbättrade livsmiljöer

Trygghet och tillit

Ett säkert bostadsområde och en trivsamt närmiljö är viktigt för många och är dessutom centrala faktorer för god hälsa. Det egna bostadsområdet är viktigt då vi tillbringar mycket tid där för fritid, avkoppling och sociala aktiviteter. Flera faktorer påverkar hur säkra vi känner oss i vårt närområde som till exempel hur staden eller orten är utformad och förekomsten av kriminalitet och våldsbrott. Ett starkt lokalt engagemang spelar också en stor roll när det gäller att upprätthålla tryggheten i den egna närmiljön. Samtidigt är det inte alltid så att en låg nivå av upplevd trygghet innebär att det finns en hög eller ökad risk att drabbas av brott. Upplevelsen av trygghet är i hög grad individuell och påverkas av människors personliga erfarenheter.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Segregation/segregationsbarometern
- Upplevd trygghet, barn och vuxna

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

➤ *Den upplevda tryggheten bland vuxna har ökat de senaste åren enligt Liv och hälsaundersökningen. På frågan om de ibland eller ofta avstår från att gå ut på grund av rädsla var det år 2022 i länet totalt 30 procent som svarade jakande, vilket var en minskning från 34 procent år 2020. Det förekommer endast mindre skillnader mellan kommunerna i länet.³⁵*

Samhällets gemensamma arbete mot en starkare social sammanhållning och ökad trygghet hos människor uppnås genom en minskning av problem såsom kriminalitet, parallellsamhällen, social oro och konflikt mellan grupper. För att öka trygghet och tillit i samhället krävs en helhetssyn i tillvägagångssättet som involverar flera åtgärder och samverkan mellan olika aktörer. Detta inkluderar att förbättra säkerheten i bostadsområden genom ökad synlighet av polis och säkerhetspersonal, bättre belysning och brottsförebyggande program. Fokus bör även ligga på utbildning och förebyggande insatser, särskilt riktade mot unga människor för att undvika att hamna i ett kriminellt beteende.³⁶

➤ *I skolan känner sig 63 procent av pojkarna alltid trygga medan motsvarande andel bland flickor bara är 40 procent. Utvecklingen har varit negativ för båda könen de senaste tre åren.*

³³ <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/arenor-for-foraldraskapsstod/oppen-forskola.html>

³⁴ Kolada, Barn 1-5 år inskrivna i förskola.

³⁵ Liv och hälsa 2022, Nationella folkhälsoenkäten 2020. Andel av befolkningen som anger att de ibland eller ofta avstår från att gå ut pga. rädsla.

³⁶ Liv och hälsa 2023

Ungefär samma förhållande finns i kommunerna, dock kan den upplevda tryggheten på flera ställen vara ännu lägre, främst för flickor men även för pojkar.³⁷

Konst och kultur

Stöd för kulturens sociala effekter hämtas från forskning som visar att barn som deltar i kulturella verksamheter genom hela livet är mer benägna att engagera sig för samhället.

För att uppnå ett välmående Västmanland behöver alla människor ha möjligheter till kulturupplevelser och till att skapa kultur. Västmanlands kulturliv har många styrkor och ska bidra till att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund³⁸.

Kulturens främsta syfte är att berika människors liv, kreativitet, tankevärldar och föreställningsförmåga. Kulturen och folkbildningen erbjuder nya perspektiv och främjar kritiskt tänkande om dåtid, nutid och framtid. Kulturen, som arena för att dela erfarenheter och föra samtal utifrån olika perspektiv, stärker demokrati och tillit i samhället. Deltagande i kulturaktiviteter har också ett samband med bättre hälsa och välbefinnande³⁹. Tillgången till ett rikt kulturliv och meningsfull fritid är därför mycket viktigt för ett välmående Västmanland.

▷ *Antalet besökare vid olika kulturaktiviteter inom länet har ökat under 2021 och 2022 efter att ha varit rekordlångt under pandemin. Besökssiffrorna för år 2022 är nästan uppe på samma nivå som innan pandemin.⁴⁰*

Segregation och integration

I Västmanlands län behöver vi stärka integration och motverka segregation. En fungerande integrationsprocess bidrar till en ökad välfärd för individen och samhället samt genererar tillväxt och en god ekonomi som skapar förutsättningar för ett inkluderande samhälle. För att motverka segregation behöver vi arbeta sektorsövergripande för att alla ska ha en trygg och självklar plats, oavsett bakgrund, kompetens och förutsättningar.⁴¹

Segregation studeras vanligen på lägre geografisk nivå. Boverket gör en klassificering av områden som beskriver socioekonomiska förutsättningar för fem olika typområden, från områden med stora socioekonomiska utmaningar till områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Här går det att se att i Västmanland fanns år 2021 åtta områden med stora socioekonomiska utmaningar och ytterligare 13 områden med socioekonomiska utmaningar.⁴²

³⁷ Liv och hälsa ung 2023. Andel elever som alltid känner sig trygga i skolan.

³⁸ Från ord till handling - Regional kulturplan för Västmanland 2023–2026

(<https://regionvastmanland.se/globalassets/utveckla-vastmanland/utvecklingsomraden/kultur/regional-kulturplan-for-vastmanland-2023-2026.pdf>)

³⁹ Kulturens värde och sociala effekter, Grinell. K, 2022, s 16

⁴⁰ Kulturdatabasen, Kulturanalys. Besökare till museum, scenkonst och hemslojd.

⁴¹ <https://segregationsbarometern.boverket.se/>

⁴² Totalt finns det 104 områden i länet

► *Under den senaste femårsperioden har andelen människor som bor i områden med stora utmaningar ökat, medan andelen boende i områden med utmaningar har minskat. På andra änden av skalan är utvecklingen liknande, en högre andel bor i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar, medan andelen i områden med goda ekonomiska förutsättningar har minskat.⁴³*

Unga och äldres livskvalitet

Livskvalitet syftar till att leva livet på sina egna villkor, att helt enkelt må bra och kunna vara nöjd med det liv man lever. Det handlar om rätt stöd i tidig ålder, att klara skolan, vara delaktig, arbeta och ha en inkomst, att ha ett tryggt och passande boende, bra levnadsvanor, tillgång till hälso- och sjukvård och ett rikt fritids- och kulturliv – i livets alla skeden.

En tredjedel av Västmanlänningarna är "barn eller unga" vilket är en prioriterad målgrupp enligt Ungdomspolitiska mål⁴⁴, Agenda 2030 och barnkonventionen⁴⁵. Ungdomars deltagande i beslutsprocesser är avgörande för ett jämställt samhälle, och Region Västmanlands rapport, Ungdomars röster om Välmående i Västmanland,⁴⁶ understryker vikten av att vuxna respekterar och inkluderar unga i beslutsfattande. Det betonas särskilt att deras perspektiv måste samlas in. I rapporten beskriver ungdomar att tillgängligheten till kollektivtrafik är central för deras frihet och deltagande i samhällsaktiviteter. De beskriver vidare att skolan är viktig, men det finns oro över stress och höga krav utan tillräcklig möjlighet att påverka. I rapporten lyfter ungdomarna att sjukvården upplevs ha långa väntetider. Fritid är av stor betydelse, och de unga efterfrågar i rapporten fler kultur- och fritidsaktiviteter samt trygga och tillgängliga mötesplatser. Speciella aktiviteter för gymnasieåldern och äldre önskas av ungdomarna.

I dag lever vi längre och mår generellt sätt bättre. Drygt en femtedel av befolkningen i Västmanlands län är 65 år eller äldre. Även som äldre ska man kunna känna sig trygg, uppleva gemenskap och delaktighet i samhället, men framför allt ska alla fortsatt kunna vara självständiga individer som har goda möjligheter att göra egna medvetna val utifrån egna intressen, önskemål och behov. Viktiga frågor för ökad livskvalitet hos äldre är exempelvis delaktighet, social samvaro, hälso- och sjukvård, tillgänglighet och boende, kultur samt digitaliseringens effekter. Just ensamhet är en välkänd riskfaktor för ohälsa, inte minst psykisk ohälsa.

► *Drygt var tredje västmanlänning anger att de har en låg grad av socialt deltagande. Andelen är något större bland kvinnor än bland män. För båda könen har andelen ökat de senaste åren. Socialt deltagande avser en rad olika aktiviteter som rör såväl arbetsplatsen som privatlivet,*

⁴³ Segregationsbarometern, Boverket.

⁴⁴ Ungdomspolitiska mål (<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ungdomspolitik/mal-for-ungdomspolitik/>)

⁴⁵ Barnkonventionen

(https://unicef.se/barnkonventionen?gclid=Cj0KCQjwsp6pBhCfARIsAD3GZub7rXE89hZeaUZ8UE7DgjzuirbU-0fYmx3WvPscbDPFCILHCAZyFxFxUaAhmPEALw_wcB)

⁴⁶ Rapport Ungdomars röst om ett välmående Västmanland:

<https://regionvastmanland.se/ungdialog>

både fysiskt och digitalt. Det låga sociala deltagandet är mer utbrett i länet än vad riksgenomsnittet visar.⁴⁷

Delaktighet

Delaktighet och medborgarengagemang innebär att människor aktivt engagerar sig i samhället och tar ansvar för gemensamma frågor. Det inkluderar deltagande i samhällsfrågor, politiska beslut och aktiviteter som påverkar deras liv och samhället som helhet. Medborgare bör utnyttja möjligheten att påverka genom att delta i val, debatter, föreningsliv och andra relevanta aktiviteter.

Medborgarengagemang handlar också om frivilligt bidragande till samhället genom deltagande i frivilligarbete, civilsamhällets organisationer och andra initiativ för att förbättra samhället. Det innebär att personer frivilligt bidrar för att skapa positiva förändringar. Delaktighet betonar samhällets tillgänglighet, där varje individ aktivt kan delta och vara en del av samhället. Det handlar om att möjliggöra självständiga val, fatta egna beslut och påverka det egna livet.

För att främja delaktighet, särskilt för personer med funktionsnedsättningar, är det viktigt att skapa ett tillgängligt samhälle. Det innebär att utforma samhället med hänsyn till universell utformning så att lösningar skapas så att de fungerar för så många som möjligt redan från början och att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet. Denna tillgänglighet sträcker sig till olika områden som arbetsmarknaden och skolan. Genom insatser från både offentliga och privata aktörer kan ökad delaktighet uppnås och inkludera alla medborgare, oavsett eventuella funktionsnedsättningar.⁴⁸

► I ett index som visar medborgarengagemang och demokratisk delaktighet ligger Västmanlands kommuner relativt högt. Enkelt uttryckt så verkar engagemanget vara större i mindre kommuner, Västerås ligger lägst i länet och i nivå med riksgenomsnittet, medan övriga kommuner i länet har betydligt högre index. Måttet innehåller valdeltagande, kvinnor på ordförandeposter i kommunen, idrottsföreningar med LOK-stöd, invånare med lågt socialt deltagande samt delaktighet i skolarbete.⁴⁹

Bostäder och livsmiljöer

Även om bostadsbyggandet totalt sett varit starkt under de senaste åren har bostadsbyggandet inte riktigt nått upp till de nivåer som befolkningsökningen kräver.⁵⁰ Det finns olika anledningar, men det är nu brist på bostäder och blandad bebyggelse i stort sett i samtliga av länets kommuner.

► I Västmanland bebos 11 procent av småhusen av ensamhushåll äldre än 65 år. Andelen varierar mellan kommunerna, från 9 procent i Västerås till 19 procent i Skinnskatteberg. Totalt finns drygt 6 300 äldre enpersonshushåll i länet. Det här är en fråga som berör många olika

⁴⁷ Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten. Befolkningen 16 år och äldre

⁴⁸ Myndigheten för delaktighet:

⁴⁹ Kolada, Medborgarengagemang och demokratisk delaktighet-Kommunindex.

⁵⁰ Bostadsmarknadsanalys 2022 – Västmanlands län:

<https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2022/bostadsmarknadsanalys-2022---vastmanlands-lan.html>

aspekter: äldres ensamhet och trygghet, deras ekonomiska incitament att bo kvar i sitt hus trots att andra alternativ kanske lockar samt möjligheten till så kallade flyttkedjor på bostadsmarknaden, särskilt i en tid när småhusbyggandet är relativt lågt.⁵¹

I länet måste det fortsätta att byggas hållbara och tillgängliga bostäder med lågt klimatavtryck, som anpassas efter den demografiska utvecklingen och västmanlänningarnas behov. Energieffektiviseringar måste utföras med hänsyn till inomhusmiljö, tillgänglighet och bevarande av estetiska, kulturella och historiska värden. Samtidigt är det viktigt att olika typer av krav ändå medger en rationell produktion av bostäder. Dessutom måste bostäderna vara motståndskraftiga mot klimatförändringar och deras risker.

Målet är att upprätthålla en balanserad bostadsmarknad och ekonomiskt och socialt tillgängliga bostäder för nuvarande och framtida invånare. Berörda aktörer måste öka insatserna för att minska antalet vuxna och barn som befinner sig i hemlöshet.

Våra livsmiljöer är de platser och miljöer som utgör vår vardag och fritid, vilka också behöver främja barns lek, rörelse och utveckling. För att skapa goda livsmiljöer som främjar hälsa och bidrar till människors utveckling är det nödvändigt att integrera alla aspekter av hållbarhet. En god gestaltad livsmiljö där arkitektur, form, design, konst och kulturarv spelar en avgörande roll i samhällsbygget.

► *I hela länet finns drygt 141 000 bostäder och under 2022 tillkom knappt 1 500 nya bostäder, merparten lägenheter i flerbostadshus i Västerås. I hela länet räknas 16 procent, knappt 20 000 personer, som trångbodda enligt norm 2. Bland personer födda i Sverige är andelen 11 procent och bland utrikes födda personer motsvarar andelen 28 procent.⁵²*

3.2. Ett tillgängligt Västmanland

I ett tillgängligt Västmanland år 2050 är platsernas olikheter en styrka när landsbygder och städer genom goda pendlingsmöjligheter knyts samman för att nå en större arbetsmarknad, utbildning samt kultur- och fritidsliv. För ett tillgängligt Västmanland behöver vi en utvecklad fysisk och digital infrastruktur samt transportsystem för att kunna leva och verka i hela länet. Kopplingarna till kringliggande regioner måste stärkas. Mälarbanan behöver byggas ut med fyrspår mellan Västerås och Stockholm. Det skulle möjliggöra mellanliggande järnvägsstationer på viktiga områden såsom Finnslätten i Västerås. I ett tillgängligt Västmanland behöver det finnas tillgång till samhällsservice och tjänster. Viktiga samhällsfunktioner måste vara säkerställda.

⁵¹ Statistiska centralbyrån, Regiondatabasen Västmanland. Personer efter hushållsstorlek, hustyp och ålder.

⁵² Statistiska centralbyrån, Trångbodda i flerbostadshus enligt norm 2. Vid norm 2 sätts gränsen för trångboddhet vid högst två personer per rum, exklusive kök och vardagsrum.

Agenda 2030

3.2.1 Ökad möjlighet att bo och leva i hela länet

Transportsystemet

Västmanlands län är en del av Mälardalsregionen och Östra Mellansverige som står för knappt hälften av Sveriges befolkning, sysselsättning och BNP. Östra Mellansverige fungerar som en gemensam marknad för arbete, utbildning och bostäder vilket ger en mångfald av möjligheter och kvaliteter för människor och företag. Här finns starka förutsättningar för människor, företag och investeringar att komma till regionen och ta del av och bidra till en fortsatt stark utveckling för ett inkluderande och demokratiskt samhälle. Tillgänglighet skapar en dynamik för människor att mötas för att skapa nya möjligheter och mötesplatser. För Västmanlands län är det viktigt att transportinfrastrukturen utvecklas och att det sker förbättringar inom alla trafikslag.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Tillgång till snabbt bredband
- Kollektivtrafikens marknadsandel

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

Plats för karta som beskriver viktiga stråk inom länet och till kringliggande län. Kartan framställs inom ramen för projektet "Regional systemanalys för transportinfrastruktur i Västmanland"

En utvecklad transportinfrastruktur ger förutsättningar för en regional, men även storregional utveckling. Den knyter länets delar närmare varandra vilket är viktigt ur ett perspektiv där hela länet, både landsbygder och städer, ska utvecklas. Men den skapar också utveckling och möjligheter tillsammans med angränsande län.

Kollektivtrafiken behöver ha fortsatt fokus på arbets- och studiependling men även ge förutsättningar för resor till idrotts- och fritidsaktiviteter och möjlighet att ta del av kulturutbud samt besöksmål och attraktioner. Ur ett länsperspektiv är det prioriterat med en kollektivtrafik som möjliggör resande inom hela länet och till angränsande län. 15 procent av de arbetande länsborna pendlar till ett annat län, liksom 11 procent som arbetar i länet kommer från ett annat län.⁵³ Mellan länets kommuner är pendlingen ännu större. I takt med att tågtrafiken utvecklas anpassas den regionala busstrafiken.

⁵³ SCB (RAMS) 2021

Järnväg

För en storregional struktur är ett väl fungerande och resurseffektivt transportsystem – för såväl människor som gods – en förutsättning. Viktigt är att skapa ett transportsystem som länkar samman de storregionala nodstäderna inom Östra Mellansverige och Stockholm. För länets nationella och internationella tillgänglighet är järnvägen en förutsättning. Inte minst ur ett beredskapsperspektiv och inför ett framtida medlemskap i NATO är kopplingarna till andra storstadsregioner i exempelvis Norge, Finland, Baltikum och Öresund centrala. En utveckling av järnvägsstråket mellan huvudstäderna Oslo och Stockholm med restider under tre timmar ger såväl regional som nationell utveckling. För att uppnå detta är genomförandet av en ny järnväg mellan Örebro och Kristinehamn, Nobelbanan samt åtgärder på Mäljarbanan avgörande.

För att möta trafikeringsbehoven såväl regionalt som storregionalt krävs investeringar för ökad kapacitet på järnvägen. Det viktigaste och mest betydelsefulla järnvägsstråket för länets utveckling och arbetsmarknad är sträckan Västerås-Stockholm på Mäljarbanan även om övriga järnvägsstråk i länet såsom Bergslagspendeln och Svealandsbanan också behöver utvecklas. För att säkra tillgängligheten norr om Mälaren är det viktigt att Mäljarbanan blir en del av det utpekade transeuropeiska transportnätet (TEN-T). Mäljarbanan är även en del i stråket som förbinder de nordiska huvudstäderna Oslo och Stockholm.

Väg

För många resor är bilen helt nödvändig. Utvecklingen är snabb och antalet eldrivna fordon har ökat i hög takt. Förutom själva väginfrastrukturen måste därför även möjligheterna till laddning av elfordon förbättras. Detta bidrar även till att länets utsläpp från transportsektorn kan hållas tillbaka. Tillgängligheten med bil är god i länet där stora stråk såsom E18, riksväg 56, riksväg 66 och riksväg 70 korsar länet med hög framkomlighet och trafiksäkerhet.

För en ökad produktion inom exempelvis jord- och skogsbruk krävs ett väl fungerande, farbart och tillgängligt vägnät i hela länet. Vägars och broars bärighetsklass (BK) avgör vilka fordonsvikter som är tillåtna. BK4 tillåter de tyngsta fordonsvikterna och de vägar som har eller planeras att uppgraderas till BK4 är de vägar som bedöms av Trafikverket vara strategiskt viktiga för tyngre transporter. En stor del av det strategiska vägnätet i Västmanlands län har öppnat för BK4 och flera sträckor väntas klassas upp till BK4 under de närmaste åren. Dock finns fortfarande sträckor och broar som behöver klassas upp för att ytterligare öka tillgängligheten i länet.

Sjöfart

Länets hamnar i Västerås och Köping är viktiga knutpunkter i godstransportsystemet och har kapacitet för att ta emot mer gods. Genom Mäljarfarleden och Mäljarhamnarna når sjöfarten långt in i landet i den befolkningstätaste delen av Sverige. Detta leder till att behovet av landtransporter kan minska, vilket gynnar miljön och trafiksäkerheten och det ger även mer utrymme för persontrafiken på det hårt belastade järnvägsnätet i Mälardalen. Stora

investeringar görs för att möjliggöra effektivare godstransporter via Mälarhamnarna, men för att få full effekt av dessa är byggnation av en ny Hjulstabro helt avgörande. Det är viktigt att verka för konkurrensneutralitet mellan de olika trafikslagen för att stärka sjöfartens konkurrenskraft gentemot andra transportslag. Då Mälaren är en dricksvattentäkt för miljoner människor är det också viktigt att balansera fördelarna av ökad sjöfrakt med riskhantering och hållbarhetsåtgärder för att minimera miljökonsekvenser av eventuella olyckor.

▷ Under 2022 hanterades drygt 3 miljoner ton god vid hamnarna i Västerås och Köping. Det är en ökning med 13 procent under de senaste fem åren.

Flyg

Länets geografiska läge innebär korta avstånd till platser såväl inom som utanför länets och landets gränser. Tillgången till ett flertal flygplatser är fortsatt betydelsefulla för länet. Utmaningen ligger i att balansera dessa aspekter i takt med utvecklingen av flygets gröna omställning för en mer hållbar framtid. Västerås flygplats är även viktig ur ett beredskapsperspektiv.

Det transporteffektiva samhället

Ett fortsatt arbete behöver ske för ett transporteffektivt samhälle där aktiva transporter och kollektivtrafik är i fokus som erbjuder invånarna mångsidiga, säkra och effektiva transportalternativ. Gång- och cykelvägnätet behöver utvecklas både på regional och kommunal nivå för att säkerställa väl utbyggda stråk. Bekväm och tillförlitlig tågtrafik hanterar de större resandevolymer inom och utanför länet och kompletteras med en väl utbyggd busstrafik i och omkring våra större tätorter för det lokala resandet. På landsbygderna behöver allt fler anpassade tjänster utvecklas för att möjliggöra ett hållbart resande. Inomkommunaltrafik behöver utvecklas för att tillgodose behovet och bidra till kommunens utveckling och ökad attraktionskraft. Det är viktigt att ha ett hela-resan-perspektiv med väl fungerande kopplingar mellan färdmedlen såsom pendlarparkeringar och gång- och cykelinfrastruktur. Kollektivtrafiken måste öka sin marknadsandel av det motoriserade resandet. I Västmanlands Regionala Trafikförsörjningsprogram är målet att kollektivtrafikens marknadsandel ska öka rejält.

▷ Andelen resor med kollektivtrafik av samtliga resor med motorburen trafik i Västmanland var 15 procent år 2022. Det är något lägre än riksgenomsnittet (exklusive Stockholms län). Resenärernas nöjdhet med kollektivtrafiken ligger något högre i länet (62%) jämfört med riksgenomsnittet (60%). Under den senaste femårsperioden har andelen nöjda dock minskat. 70 procent av länets invånare bor så att de har en trafikerad hållplats inom 500 meter från sin bostad.⁵⁴

Landsbygder i utveckling

Västmanlands län behöver skapa förutsättningar för landsbygder i utveckling med tillgång till kommersiell service. Med landsbygdsutveckling, som har målet att främja tillväxt och företagande på landsbygden och samtidigt bevara och skydda

⁵⁴ Kollektivtrafikbarometern (marknadsandel, resenärers nöjdhet); Statistiska centralbyrån (Befolkning i kollektivtrafiknära läge).

miljön, skapas ett tillgängligt och attraktivt län. Genom god samverkan med utbildningsaktörer och säkrad kompetensförsörjning, har de gröna näringarna i Västmanlands län en stark konkurrens- och innovationskraft.

Västmanlands läns unika naturmiljöer med våtmarker, sjöar, rullstensåsar, skog, äng, hag- och betesmarker samt kulturmiljöer är tillgängliga och bidrar till att skapa biologisk mångfald och ett attraktivt län. Det behöver också vara enkelt för invånare och besökare att nå besöksmål i alla delar av länet då besöksnäringen med attraktioner med god tillgänglighet bidrar till ett levande län. Ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas i Västmanlands län stärker samhällsutvecklingen. Samtidigt är det viktigt att ta hänsyn till människors olika behov och förutsättningar för tillträde till dessa miljöer och att respektera allemansrätten, äganderätten och olika intressenters perspektiv.

➤ *I Västmanland finns mer än 130 naturreservat, kulturreseptat och naturvårdsområden samt en nationalpark.⁵⁵ Västmanland tillhör de län i Sverige som har en relativt hög miljömässig hållbarhet. Tillväxtverket tar fram ett regionindex som bland annat mäter utsläpp till luft av växthusgaser och kväveoxider, slutanvändning av icke-förnybara bränsletyper, fjärrvärmeproduktion av förnybara energikällor, andel skyddad natur (land och vatten) samt avfallshantering.⁵⁶*

Digitala tjänster och digital infrastruktur

Vi är mitt inne i den digitala omställningen som påverkar hela samhället. Digitala offentliga tjänster möjliggör att länets invånare kan bo och verka i hela länet. Viktiga offentliga tjänster ska därför tillhandahållas digitalt. Sverige var tidigt med att digitalisera sina offentliga tjänster men framtagande av tjänster skedde på olika sätt inom olika aktörer. Samma digitala tjänst kan därför se olika ut i olika kommuner eller regioner och det saknas sammankoppling mellan olika tjänster.⁵⁷ På nationell nivå pågår ett arbete med att utveckla en gemensam digital infrastruktur för att överbrygga vissa av dessa problem. Det är av vikt att offentliga aktörer i Västmanland ansluter sig till de gemensamma digitala lösningarna.

När de digitala tjänsterna ökar i omfattning är det nödvändigt att invånare har kompetensen att använda dem på ett säkert sätt. Här har biblioteken en viktig roll för att handleda människor i att nyttja teknikens möjligheter i ett nytt informations- och kunskapssamhälle. Även civilsamhället spelar en viktig roll, studieförbunden i Västmanland erbjuder studiecirkel i digitala tjänster och säker användning av dem. Även banker, polisen och andra samhällsaktörer sprider information om bedrägerier och nätsäkerhet.

För att kunna använda digitala tjänster, driva företag eller studera på distans krävs säker och robust digital infrastruktur. Idag har en stor andel av hushåll och företag i länet tillgång till snabbt och robust bredband. Men det finns områden där utbyggnaden skett långsammare, särskilt på landsbygderna och det är därför av vikt

⁵⁵ Länsstyrelsen i Västmanland.

⁵⁶ Kolada, BRP+ Hållbarhet. Tillväxtverkets beräkningar.

⁵⁷ Svensk nationell färdplan för EU:s digitala decennium (regeringen.se) sid 7

att utbyggnaden fortsätter. Inte minst gäller det den mobila infrastrukturen med det ökande behovet av mobilitet och kapacitet. Införandet av 5G och den stora ökningen av uppkopplade enheter, Internet of Things IOT, för styrning och övervakning, driver utvecklingen framåt. Både för innovation och utvecklingen av nya tekniska lösningar, så som exempelvis drönare.

▷ *Nästan samtliga hushåll i tätbebyggt område har tillgång till eller möjlighet att ansluta till bredband om minst 1 Gbit/s i länet. I glesbebyggda områden ser det annorlunda ut, i hela länet har 70 procent av hushållen samma möjlighet. Här förekommer också större lokala skillnader, andelen kan sträcka sig mellan drygt 40 procent av hushållen i glesbygd en kommun till närmare 90 procent i en annan.*

Bland arbetsställen i glesbygd har 70 procent tillgång till eller möjlighet att ansluta till bredband med minst 1 Gbit/s. I tätbebyggda områden är andelen 97 procent.⁵⁸

Bostäder och fysisk planering i ett regionalt sammanhang

Vikten av att stärka det fysiska planeringsperspektivet i det regionala utvecklingsarbetet ökar. Syftet med detta är att tydliggöra hur geografin påverkar tillväxten och använda planeringen som ett verktyg för att samordna olika beslutsnivåer och politikområden. Det kan innebära att man stärker kopplingen mellan kommunal översiktsplanering, bostadsförsörjning, klimatanpassning, regionalt tillväxtarbete och kollektivtrafik- och infrastrukturplanering.⁵⁹ I detta arbete är en god samverkan mellan stat, region och kommun avgörande.

Bostäder, verksamheter samt privat och offentlig service kan med fördel planeras och byggas i kollektivtrafikhärlägen. Majoritet av kommunerna i länet har lokala lägen som har marknadsförutsättningar för nybyggnation av småhus vilket innebär att det är möjligt att utveckla attraktiva boendemiljöer i hela länet. Olika platserns egenskaper ger olika förutsättningar och möjligheten att kunna skapa en variation av attraktiva boendemiljöer med hög livskvalité i hela länet. Den fysiska planeringen behöver ta hänsyn till negativ påverkan av ny bebyggelse och ny infrastruktur och eventuella användarkonflikter och säkerställa att lekplatser, parker, idrottsytor, konst i det offentliga rummet samt natur- och grönområden värnas.

▷ *År 2021 låg 83 procent av de nytillkomna bostäderna i länet i kollektivtrafikhärlägen. Andelen kan variera naturligt mellan enstaka år beroende på aktuella objekt och att det i mindre kommuner kan röra sig om ett fåtal nya bostäder. Utvecklingen på både riksnivå och för länet som helhet är dock att andelen har sjunkit de senaste åren.⁶⁰*

En sammanhållen arbetsmarknad

Västmanlands län har ett geografiskt läge som främjar förutsättningarna för en sammanhållen arbetsmarknad. Från Västmanlands län når människor flera arbetsmarknader som Stockholm, Örebro län, Sörmland, Uppsala och Dalarna.

⁵⁸ Post och telestyrelsen.

⁵⁹ Länsstyrelsen, med hänvisning till Boverket: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/samplaneras-sverige/regional-planering/>

⁶⁰ Statistiska centralbyrån, Andel nytillkomna bostäder (under det aktuella referensåret) i det geografiska området, som har en trafikerad hållplats inom 500 meter.

Genom att binda samman funktionella geografier, nodstäder och omland får fler invånare tillgång till en större lokal och regional arbets-, bostads- och utbildningsmarknad. För att fortsatt verka för en sammanhållen arbetsmarknad i regionen är det viktigt att utbudet och möjligheten att pendla blir bättre. För att kunna förbättra utbud och möjlighet till pendling är det viktigt att infrastrukturen i länet och till angränsande län utvecklas som gör att vi når en större geografi och därmed kan leva och verka på olika platser.

▷ *Västmanland blev en enda lokal arbetsmarknad år 2020, baserat på pendlingsmönster över kommungränser. Innan dess utgjorde Fagersta tillsammans med Norberg och Skinnskatteberg en egen lokal arbetsmarknad. Ökad pendling över länsgränsen tyder på att den arbetsmarknad som är nåbar för länets invånare förstoras samtidigt som fler personer pendlar hit.⁶¹*

3.2.2 God tillgång till samhällsservice och tjänster

Tillgång till grundläggande samhällsservice med hög kvalitet måste finnas såväl på landsbygder som i städer. När service finns nära och tillgängligt och när välfärd kan levereras likvärdigt med en hög kvalitet blir länet mer attraktivt för nuvarande och framtida västmanlänningar och förutsättningarna för företagsetablering stärks.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Tillgänglighet till hälso- och sjukvården
- Tillgänglighet till samhällsservice

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

Det finns idag skillnader i den offentliga servicens kvalitet och tillgänglighet mellan olika platser i länet. För att möta de ökande behoven av till exempel vård och omsorg i en växande och åldrande befolkning behöver vi därför utveckla och implementera innovativa arbetssätt som är anpassade efter lokala förutsättningar.

Då offentliga tjänster blir digitala är grundläggande digital kompetens en förutsättning. Vi måste därför verka för ett digitalt innanförskap för alla som bor, arbetar, driver företag eller vistas i länet. Det innebär att oavsett var västmanlänningen befinner sig ska det vara enkelt att ta del av information samt offentlig och kommersiell service.

▷ *97 procent av befolkningen i länet har mindre än 10 km till närmaste dagligvarubutik med fullsortiment och medelavståndet till den närmaste butiken är 1,9 km. Undantaget storstadslänen tillhör Västmanland de län i Sverige som har kortast avstånd till olika former av samhällsservice.⁶²*

Tillgänglig vård

För att möta framtidens behov inom hälso- och sjukvård är det avgörande att förbättra tillgängligheten till vård och tandvård. Detta kan uppnås genom en omställning till nära vård, där primärvård och förebyggande åtgärder prioriteras. Samarbetet mellan olika vårdaktörer, såsom sjukhus, primärvård och kommuner är väsentligt för att säkerställa en sammanhängande vårdkedja.

⁶¹ Statistiska centralbyrån, Lokala arbetsmarknader (www.scb.se) och egna beräkningar.

⁶² Tillväxtverket, Pipos serviceanalys.

Vården bör också vara personcentrerad, där patienternas unika behov vägleder vården. Att främja hälsa och förebygga sjukdomar är likaså en nyckelaspekt av en tillgänglig vård. Av särskild vikt är att anpassa för särskilt utsatta grupper såsom funktionsnedsatta och ge dem samma möjlighet till en god, tillgänglig och säker vård. Hälso- och sjukvården bör förbli en drivkraft för innovation genom forskning, utveckling och utbildning. Denna omställning kommer att gynna patienter och vårdpersonal samtidigt som den säkerställer en effektiv vård på lång sikt.

▷ *Omkring 80 procent av patienterna får en medicinsk bedömning respektive första besök inom specialistvården inom den utsatta tiden. En lägre andel, knappt 70 procent, får operation/åtgärd hos specialistvården inom 90 dagar. Bland barn och unga som söker till BUP är det drygt hälften som får sitt första besök inom 30 dagar och andelen har ökat de senaste tre åren. Andelen som inom ytterligare 30 dagar får behandling ligger något lägre, runt 45 procent och där har utvecklingen gått i motsatt riktning.⁶³*

Kultur i hela länet

Ett tillgängligt kulturliv i Västmanland innebär att olika kulturella uttrycksformer är väl representerade i olika delar av länet och att invånarna där har tillgång till konst och kultur av hög kvalitet och dessutom har möjlighet till ett aktivt deltagande.

För att ge alla barn i Västmanland möjlighet att delta i det kulturella och konstnärliga livet krävs ett aktivt arbete för att säkerställa tillgängligheten från regionen, kommunerna och kulturverksamheterna.⁶⁴

3.2.3 Säkerställda viktiga samhällsfunktioner

Beredskap

Länet behöver ha en god beredskap att under längre tid tillfredsställa grundläggande behov. Västmanlands län behöver öka graden av självförsörjning och säkra försörjningen av dricksvatten med hög kvalitet för hela länet genom att skydda länets vattentäkter. Livsmedelsförsörjning, skydd och värme, gods- och persontransporter, vård och möjlighet till kommunikation och information behöver vara säkrat inför en större samhällsstörning, påverkansoperation eller krigshandling. Västmanlands län måste vara rustat för exempelvis epidemi, pandemi och naturolyckor med långvarigt utslagen elförsörjning eller begränsad möjlighet till digital kommunikation som följd. För att samhällets krisberedskap och totalförsvar ska fungera finns tydliga lednings- och samverkansstrukturer mellan aktörer, såväl inom som utanför länet.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Kostnad totalförsvar och samhällsskydd
- Utsläpp av växthusgaser

Under kris och krig blir kulturen och kulturarvet sårbara för förstörelse och förlust, vilket kan leda till en betydande utmaning för bevarandet av identitet och historisk kontinuitet. Samtidigt kan kulturen i dessa stunder också fungera som en resurs för motstånd, återuppbyggnad och en känsla av gemenskap.

⁶³ Sveriges Kommuner och Regioner, Väntetider i vården.

⁶⁴ Kultur för barn och unga - Kulturrådet (kulturradet.se)

Samhällets krisberedskap bygger på att alla parter tar sitt ansvar, samverkar, samordnar och stödjer varandra före, under och efter en samhällsstörning, extraordinär händelse eller höjd beredskap. Alla parter har ett ansvar att delta och bidra efter förutsättningar, förmåga, uppdrag och roller. I Västmanlands län finns därför överenskommelsen U-sam – samverkan på regional nivå före, under och efter en samhällsstörning, extraordinär händelse eller höjd beredskap,⁶⁵ som utgår från vägledningen: *Gemensamma grunder för samverkan och ledning*.⁶⁶ En viktig del av krisberedskapen är också den samverkan som sker med civilsamhälle och näringsliv.

I takt med digitaliseringen och ett i allmänhet tuffare samhällsklimat tillkommer också en rad utmaningar vad gäller psykologisk krigsföring och gråzonsproblematik. Påverkanskampanjen mot svensk socialtjänst är exempel på sådant som bidragit till en allt större social oro och polarisering i samhället. Dessa typer av påverkansoperationer skulle kunna sägas vara ett av de största hoten mot demokratin idag och är så även en utmaning för Västmanlands län. Ett demokratiskt samhälle bygger på välinformerade, reflekterande och medvetna medborgare. I ett samhälle där alltmer sker digitalt är medie- och informationskunnighet väsentligt för att kunna navigera i vardagslivet, och vara en medveten medieanvändare. Medie- och informationskunnighet är en nyckelkompetens för alla – oavsett ålder⁶⁷. För att klara det krävs flernivåsamverkan över flera sektorer.

Många av de kriser vi ser idag, inte minst i Västmanland, är kriser som orsakats av en långvarig klimatpåverkan. Exempel på detta är de stora skogsbränder som härjat i Västmanland under de senaste åren men också de höga vattenflöden som vi fått se i länet under sensommaren och hösten 2023. Dessa kriser orsakar stor ekonomisk skada för de som drabbas. Västmanland behöver arbeta tillsammans för att minska miljöförstörelsen och bidra till minskad klimatpåverkan.

Covid 19-pandemin satte beredskapssystemet på prov och visade på såväl samhällets brister som samhällets styrkor. Att trots en stor kris kunna hålla samhället i rullning. Här hade civilsamhället en stor betydelse. Lärdomarna från pandemin tar vi med oss in i framtida kriser då det för Västmanland, liksom för övriga världen, väntas nya utmaningar med smitta, epidemier och pandemier.

Kraftförsörjning

För att klara den framtida befolkningsökningen, ekonomisk tillväxt, urbanisering och nya etableringar behövs ett förändrat beteende och en fortsatt global omställning till fossilfria eller förnybara energikällor samt en effektivare energianvändning. Kapaciteten för ett utökat effektuttag och en säker energiförsörjning är idag inte tillräcklig för att rymma en stark ökning av

⁶⁵ <https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-oss/kalender/kalenderhandelser---vastmanland/2023-10-17-regional-samverkanskurs-for-u-sam.html>

⁶⁶ *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, publikationsnummer MSB777, 2018

⁶⁷ Statens medieråd (Mediemyndigheten från 2024)

nyetablering och ökad förbrukning inom befintliga företag. Den framtida elkraftförsörjningen behöver därför förstärkas och säkerställas.⁶⁸

Ett led i det arbetet är bland annat en ökad och förbättrad dialog mellan de involverade aktörerna där planerade projekt flaggas upp så tidigt som möjligt, där näringsliv, kommuner och nätägare i större utsträckning samverkar i ett tidigt skede, att kommuner har tidig dialog med sina lokalnätsägare och att regionnät och transmissionsnätsägare involveras i större utsträckning i översikts- och detaljplanering.⁶⁹

Det är vidare av vikt att energiplanering även sker på regional nivå då det bidrar till att stärka regionala och lokala aktörers förmåga att bidra till elektrifieringen och krisberedskapen. Det kan i sin tur leda till stärkt näringslivsutveckling och minskad klimatpåverkan. En förutsättning för att detta ska ske är en utvecklad tvärssektoriell samverkan.⁷⁰

När ordinarie el- och energiproduktion inte fungerar och tillgången är begränsad behövs alternativa lösningar för flera områden inom samhället. Framför allt alternativa kanaler för samband och kommunikation. Även transporter måste säkras under höjd beredskap då ordinarie infrastruktur inte fungerar. Här är exempelvis kollektivtrafikförvaltningen en aktör. Region Västmanland, tillsammans med Region Örebro län, samäger Svealandstrafiken med flertalet fordon i bolaget, vilka till viss del kan ersätta eller komplettera exempelvis en nedsatt funktion i tågtrafiken. Det ökade antalet elbussar skulle också kunna användas som energibärare, ett rullande energilager, som kan strömförsörja andra samhällsviktiga verksamheter vid ett strömavbrott.

En annan stor utmaning är att exempelvis hemtjänstpersonal måste kunna nå sina brukare och om så inte är möjligt krävs alternativa lösningar. Detta kan vara en utmaning för Västmanlands län då många kommuner i länet har en omfattande landsbygd.

➤ *I Västmanland använder vi 30 MWh per invånare i slutanvändning av energi, riksgenomsnittet är 38 MWh per invånare. Mängden har sjunkit med två MWh mellan 2016 och 2021 i länet. Nettoproduktionen av el inom länet är negativ, -7,2 MWh per invånare. Vi använder alltså mer el än vad som produceras i länet, i likhet med merparten av övriga län i landet.⁷¹*

Vatten och livsmedel

För att städer och samhällen ska fungera och vara attraktiva behöver flöden av exempelvis dricksvatten, livsmedel och energi fungera. Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel. Därför måste vi säkra försörjningen av dricksvatten med hög kvalitet till rimlig kostnad för hela länet och skydda våra vattentäkter.

⁶⁸ SWECO:s rapport, Elkraftförsörjning i region Västmanland

⁶⁹ SWECO:s rapport, Elkraftförsörjningen i region Västmanland s.3

⁷⁰ Länsstyrelsen

⁷¹ Kolada, Agenda 2030 (mål 7). Statistiska centralbyrån och Energimyndigheten.

Utifrån samhällets krisberedskap är dricksvatten- och livsmedelsförsörjning mycket vitala delar. Att kunna förse befolkningen med dricksvatten och livsmedel är helt avgörande för möjligheten att hantera kriser och stå emot ett krig. Försörjningsberedskap smittar i sin tur av sig på andra delar av beredskapssystemet så som till exempel liv- och hälsa. Västmanland består av tio kommuner som alla har olika behov och förutsättningar. En utmaning för Västmanland är således att säkerställa dricksvatten- och livsmedelsförsörjning runt om i hela länet.

I den regionala livsmedelsstrategin för Västmanland finns fyra prioriterade områden och ett av dessa är krismat. Arbetet med krismat syftar i första hand till att öka robustheten i livsmedelskedjan samt öka såväl kommunernas som privatpersonernas livsmedelsberedskap inför och under höjd beredskap och krig. En ökad kunskap om sårbarheterna i livsmedelskedjan kopplat till klimatförändringar samt en ökad kunskap om aktuella regelverk vid samhällsstörningar och höjd beredskap är också prioriterade mål inom området.

▷ *Vattenanvändningen inom länet har minskat sedan inledningen av 2000-talet. Den totala användningen uppgick till 56 miljoner kubikmeter år 2020, en minskning med 44 procent sedan år 2010. Här stod industrin för den enskilt största minskningen medan hushållens användning ökade med fyra procent.⁷²*

Jord- och skogsbruk

Landsbygderna står för en stor del av råvaror och livsmedelsförsörjning och bidrar till innovativa lösningar på framtidens utmaningar. Utvecklingen av framtidens teknik, material och andra produkter från jord- och skogsbruk är en viktig del i att skapa en cirkulär och biobaserad ekonomi samt långsiktigt hållbar utveckling med biologisk mångfald. Här har Västmanlands län goda förutsättningar att öka produktion och förädling av såväl skogs- som livsmedelsprodukter.

Under senare år har vattnets ekosystemtjänster blivit allt tydligare. Åtgärder som stärker landskapets vattenhållande förmåga bidrar till minskad övergödning, bättre vattenkvalitet och ökar samhällets anpassning till ett förändrat klimat. Det ger också möjlighet att bidra till positiva effekter för jordbrukets produktion. Vattentillgången för lantbruket är av stor betydelse och förutsättningarna för lantbrukets bevattningsmöjligheter behöver säkerställas.

▷ *Produktionen av grödor inom länet ökar. Sedan år 2010 har produktionen av höst- och vårvete, vårkorn, havre, ärter och våraps ökat med drygt 50 procent. Andelen ekologiskt odlat spannmål är relativt låg i länet, drygt tre procent, vilket kan jämföras med riksgenomsnittet 11 procent. Djurhållningen inom länet har också ökat sedan år 2010. Uppgången motsvarar ca 30 procent och avser grisar, nötkreatur, höns och slaktkycklingar samt lamm och får. Andelen ekologiskt hållna djur (kor, nötkreatur samt får och lamm) uppgår till drygt 30 procent i Västmanland, riksgenomsnittet är drygt 20 procent.⁷³*

⁷² Statistiska centralbyrån, Vattenanvändning: Kommunalt vatten per användargrupp samt Total vattenanvändning per användargrupp.

⁷³ Jordbruksverket, Skörd av jordbruksväxter; Ekologisk skörd; Lantbruksdjur i juni; Ekologisk djurhållning.

3.3. Ett nyskapande Västmanland

För ett Nyskapande Västmanland år 2050 behöver vi ytterligare stärka näringslivets konkurrenskraft och produktivitet, öka forskning och innovation samt tryggad kompetensförsörjning och skapa fler möjligheter till ett livslångt lärande. Tillväxten måste vara god och skapas på ett hållbart sätt. Genom att tillvarata den kreativitet och skaparkraft som olika människor representerar skapas en grund för nytänkande, förnyelse och hållbar utveckling som i sin tur driver utvecklingen framåt.

Agenda 2030

3.3.1 Stärkt näringsliv, konkurrenskraft och produktivitet

Ett breddat näringsliv för ökad sysselsättning

Västmanland utmärker sig genom en betydande och tekniskt avancerad tillverkningsindustri, vilket ger länet en solid grund. Industrin är viktig och i vissa kommuner är nästan två tredjedelar av befolkningen sysselsatt inom industrisektorn. Kommunerna i Västmanlands län bidrar, var och en med sina unika styrkor, till regionens näringsliv och hållbara tillväxt.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Ekonomisk utveckling (BRP)
- Företagsklimat

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

I södra delar av länet samlar sig högteknologisk kompetens inom industriell IT och försvarsindustrin. Där präglas näringslivet av en imponerande bredd, med dominerande sektorer inom tillverkningsindustrin och tjänstesektorn. Här återfinns både medelstora multinationella företag och mindre nystartade företag inom områden som industri och byggsektor men även inom hantverk, turism och företagstjänster.

I delar av länet finns också ett framstående näringsliv med tyngdpunkt inom fordonsindustrin. Starka varumärken finns etablerade här vilket bidrar till att sätta Västmanland på världskartan och ökar vår globala närvaro.

I norra delar av länet står några få stora företag för majoriteten av sysselsättningen, vilket skapar en viss sårbarhet. Jämfört med riket är tillverknings- och utvinningsbranschen relativt stor här med färre människor verksamma inom företagstjänster. Här är ökad sysselsättning och jobbskapande en nyckel för hållbar utveckling och en ökad branschbredd.

Länet har en koncentration av anställda i större företag men de mest betydande ökningarna av antalet sysselsatta har skett inom småföretagen. Små företag är därför en viktig källa till sysselsättning och bidrar till mångfalden av arbetsplatser och tjänster i länet, samtidigt som egenföretagande främjar ekonomisk

självförsörjning. Av den anledningen är det viktigt att främja startandet av nya företag i hela regionen och se till att de har långsiktig överlevnadsförmåga. Antalet nya företag har haft en svag nedgång de senaste åren, och det är fortfarande vanligare att män startar företag. Stöd till nya och befintliga företagare behöver vara tillgängligt och jämlikt i hela Västmanland. Hela länet bör kännetecknas av en kultur som främjar och stödjer företagande. I arbetet med detta behöver även elevers entreprenöriella förmåga stärkas och uppmuntras och kopplingen till näringslivet behöver bli tydligare. Näringslivet behöver samverka med utbildningsväsendet för att öka intresse för branscher och utbildningsbehov.

Att främja företag inom olika branscher bidrar till en stark ekonomi som bättre kan möta ekonomiska svängningar och kriser i samhället. En stärkt tjänstesektor kan balansera ekonomin i länet. Branscher som IT, handel, logistik, besöksnäring, kreativa och kulturella näringar samt gröna näringar har potential att skapa arbetstillfällen och bidra till länets utveckling. Socialt företag bidrar särskilt till sociala, miljö- och klimatomfattigt hållbara produkter och tjänster.

► *Branschbredd är ett sätt att beskriva näringslivets utseende. Självklart finns här en koppling till en kommuns storlek, Västerås har till exempel arbetsställen inom 71 procent av alla branscher som finns på mest nedbruten nivå. Det kan jämföras med Skinnskatteberg, där motsvarande siffra är 21 procent. Det som blir mer intressant att följa är hur förhållandet utvecklas över tid. I Norberg har till exempel branschbredden ökat med 3 procent de senaste fem åren medan den har minskat med liknande siffror i Fagersta. På en högre geografisk nivå har hela länet en branschbredd på 80 procent, det betyder att de olika arbetsmarknaderna även kompletterar varandra inom en lokal arbetsmarknad.⁷⁴*

► *Tre av fyra nya företag som startas i Västmanland överlever sina första tre år. Överlevnadsgraden är något högre bland företag som startats av män (76%) än av kvinnor (73%). Det är också tydligt att ju högre utbildningsnivå hos företagaren, desto högre överlevnadsgrad.⁷⁵*

Ett attraktivt företagsklimat skapar utveckling

Ett gynnsamt och starkt företagsklimat gagnar alla inblandade: företagen utvecklas, sysselsättningen växer och regionen blir mer attraktiv för investeringar. Men för Västmanland är företagsklimatet en utmaning och många av länets kommuner kommer lågt i mätningar av näringslivsklimatet. Det finns dock en spridning och vissa kommuner ligger bättre till och har dessutom sett en stark förflyttning de senaste åren. Det råder också stora skillnader mellan hur olika typer av företag upplever läget. Företag på landsbygden uppger i högre grad att de har sämre tillgång till stöd, marknader och digital infrastruktur. Fokus på att säkerställa att företagen får den service och det stöd de behöver bidrar till att stärka företagsklimatet i alla delar av länet.

► *Företagsklimatet i Västmanland upplevs på många håll i länet som negativt av företagarna. Sedan år 2010 har det sammanfattande omdömet i länets kommuner inte nått upp till nivån*

⁷⁴ Statistiska centralbyrån, Företagsregistret. (Raps-RIS). Avser SNI2007 femsiffrernivå.

⁷⁵ Tillväxanalys, Uppföljning av 2014 års nystartade företag – tre år efter start.

för positivt. Undantag finns bland enskilda kommuner, där Kungsör, Hallstahammar och Surahammar ligger längst fram. Det syns även på den ranking av landets kommuner, där dessa tre finns på den övre halvan. Tyvärr finns även fler av länets kommuner i den andra änden av rankingen, bland de kommuner som upplevs ha sämst företagsklimat.⁷⁶

En framgångsrik besöksnäring

Hållbara turismverksamheter bidrar till en framgångsrik besöksnäring och en attraktiv platsutveckling i Västmanland. För detta behövs både strategisk utveckling av länet som destination och stödjande insatser på verksamhetsnivå. Även väl förvaltade och attraktiva leder lockar invånare och besökare till naturnära upplevelser i hela länet. Genom samarbeten och destinationsmarknadsföring, i Sverige och närliggande länder, kan länet få fler besökare och inspirera till mer hållbara val och upplevelser under hela året.

► Antalet gästnätter i Västmanland uppgick till drygt en miljon år 2022. Det var andra året i rad med en ökning av antalet gästnätter med omkring 18 procent. Uppgången avser både inhemska och utländska besökare. Branschen sysselsätter knappt 3 000 personer och antalet sysselsatta har ökat relativt mycket den senaste femårsperioden.⁷⁷

Kulturella och kreativa näringar

Innovation, kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet har avgörande betydelse för samhällets utveckling. Eftersom kreativiteten är kärnan i de kulturella och kreativa branscherna representerar de också en av de viktigaste förutsättningarna för såväl värdeskapande som för innovation och ses som en nyckelfaktor för konkurrenskraft och smart tillväxt⁷⁸. Att engagera sig i kreativitet och kultur redan i tidiga år har därför positiva effekter för såväl individ som samhälle.⁷⁹

Sverige har i över ett decennium varit rankat som ett av världens mest innovativa länder⁸⁰. De kulturella och kreativa näringarnas innovationskapacitet och dess välutbildade och nytänkande entreprenörer behöver tas tillvara som en betydande resurs för värdeskapande, förädling och utveckling i det gemensamma samhällsbygget, i näringsliv och inom industrin som helhet.

Fler små och medelstora företag i tillväxt

Exporten har en nyckelroll för länets ekonomi. En betydande andel av de varor som produceras i länet går på export. Den största delen av exporten kommer idag från regionens stora globala företag. Samtidigt finns ett växande behov av att främja små- och medelstora företag som vill exportera sina produkter och tjänster. Exportmetoderna behöver vara både ekonomiskt konkurrenskraftiga och

⁷⁶ Svenskt Näringsliv, undersökningen Företagsklimat.

⁷⁷ Tillväxtverket, Inkvarteringsstatistik och WSP, Besöksnäringens utveckling i Östra Mellansverige och Gävleborg.

⁷⁸ SOU 2022:44, Kreativa Sverige

⁷⁹ Rapport Arts, Culture & the Brain: <http://www.kulturellahjarnan.se/sv/nyheter/kultur-och-halsa/arts-culture-the-brain-a-literature-review-and-new-epidemiological-analyses/>

⁸⁰ WIPOs Global Innovation Index

klimateffektivt hållbara eftersom transporter idag står för en stor del av koldioxidutsläppen.

Utvecklingsviljan och tillväxtpotentialen hos länets små och medelstora företag kan bättre tillvaratas, särskilt hos unga och innovativa företag och hos företag verksamma i dagens och morgondagens tillväxtbranscher. För att möjliggöra utveckling behövs bland annat tillgång till rådgivning, nätverk, affärskunskap och kapital. För att attrahera och behålla kompetent personal måste företag arbeta strategiskt med sin kompetensförsörjning och skapa attraktiva, hälsosamma arbetsmiljöer.

Exporten sker alltmer i nätverk av globala värdekedjor. Denna integration erbjuder inte bara en ekonomisk fördel, utan ger också möjlighet att utbyta kunskap, teknik och innovation med resten av världen. Västmanlands regionala styrkor, i kombination med internationella marknadsbehov, skapar goda förutsättningar för export och lösningar på komplexa samhällsutmaningar. Därför är det nödvändigt att rusta Västmanlands företag med de verktyg som krävs för att expandera globalt.

▷ *Andelen företag som vill växa i Västmanland har ökat under den senaste femårsperioden. Drygt 70 procent av de små och medelstora företagen i länet har uttryckt en sådan önskan i en undersökning som Tillväxtverket gör. Det är framför allt en uppgång bland företag som vill växa genom ökad omsättning, andelen som vill växa genom att anställa har minskat under samma period.⁸¹*

▷ *Antalet exporterande företag i Västmanland har efter en nedgång under 2010-talet åter ökat de senaste åren. År 2022 innebar dock ingen förändring gentemot tidigare, sett till antalet exportföretag. Om vi däremot tittar på värdet av exporten var det en ökning. Totalt uppgick värdet till knappt 43 miljarder kronor.⁸²*

3.3.2 Ökad forskning, innovation och förnyelse

Stärkt förmåga att leda innovationsarbete

Öppna innovationscenter, globala produktionsanläggningar, inkubatorer, acceleratorer för snabbväxande företag, testmiljöer och Mälardalens universitet bidrar idag till innovationsförmågan i länet. Flertalet stora företag investerar också starkt i sina forsknings- och utvecklingsavdelningar i länet. Att fortsätta attrahera, stödja, utveckla och investera i infrastruktur gynnsamma förutsättningar för forskning och utveckling är prioriterat för att behålla den goda positionen globalt.

För att stödja innovation i företag och offentlig sektor behövs ofta tillgång till de resurser som finns inom regionala och nationella forsknings- och innovationsmiljöer och kompetens. Ett framgångsrikt innovationsekosystem gynnas av ömsesidiga samarbete både regionalt och nationellt och även utvecklade samarbeten mellan

Insatsområdets huvudindikatorer

- Investeringar i FoU
- Nyföretagande, antal nya företag och överlevnad efter tre år

Se bilaga 1 för fler indikatorer.

⁸¹ Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet 2023.

⁸² Statistiska centralbyrån, Utrikeshandel med varor.

små och stora företag är viktigt för innovation. För innovationer krävs också rätt ledarskap. Innovationsledning ses som en nyckelkompetens för kontinuerligt och strategiskt innovationsarbete och blir en viktig komponent att utveckla regionala kapacitet för.

Stödet för privatpersoners innovativa idéer, särskilt dem som ännu inte har omvandlats till företag, behöver förstärkas. Detta kommer gynna en bredd av nya innovatörer och innovationsmöjligheter. Kommersialisering är central aspekt av alla innovationsprocesser och förmågan att omsätta innovativa idéer till marknadsfärdiga produkter och tjänster är en påtalad svaghet i svenskt näringsliv. Offentlig sektor ska i större utsträckning ta en aktiv roll genom att fungera som kund, beställare eller testare av nya lösningar.

▷ *Förnyelseförmågan inom en region mäts bland annat av Reglab⁸³ i ett sammanfattande index, där Västmanland ligger relativt högt i en jämförelse med samtliga län i Sverige och har klättrat de senaste mätningarna.⁸⁴*

I Västmanland spenderades närmare 3 miljarder kr i forskning och utveckling under år 2021. Det motsvarar en ökning med 8 procent jämfört med år 2019. Västmanlands FoU-utgifter motsvarade ca 13 procent av BRP år 2021. Det är den åttonde högsta andelen bland landets län.⁸⁵

Grön omställning är vägen framåt

Grön omställning är avgörande för att möta miljöutmaningarna i en värld som snabbt förändras på grund av klimatförändringar, resursbrist och förlust av biologisk mångfald. Det innebär att omvandla produktionsmetoder, energisystem, transport och konsumtionsmönster till att vara mer miljövänliga och hållbara. Det handlar om att minska koldioxidutsläppen, övergå till grönare energikällor, elektrifiera och minska växthusgasutsläpp. Dessutom kräver det övergång från linjära ekonomier till en cirkulär ekonomi och minskad överanvändning av naturresurser.

Grön omställning har positiva effekter som renare luft och vatten, främjande av hälsosammare samhällen och minskade kostnader för vattenrening och hälsorelaterade kostnader. Den främjar även ekonomisk tillväxt genom skapande av arbetstillfällen och främjande av gröna industrier och innovationer.

Gröna industrier och innovationer skapar arbetstillfällen och ekonomisk tillväxt. Genom att satsa på hållbar teknik och gröna företag kan också den ekonomisk stabilitet främjas. Samarbete över regions- och nationsgränserna är nödvändigt för att hantera globala miljöutmaningar, och det är viktigt att främja engagemang från det regionala näringslivet. Grön omställning är väsentlig för att säkerställa en hållbar framtid för kommande generationer och hantera de nuvarande miljöhoten.

⁸³ Reglab - Ett forum för lärande om regional utveckling. Reglab är partnerdrivet och arbetet hålls ihop av SKR.

⁸⁴ Reglab, Innovationsindex.

⁸⁵ Statistiska centralbyrån, Forskning och utveckling regionalt och globalt 2021.

► *Antalet sysselsatta inom miljösektorn är knappt 4 500 personer i länet och har ökat med 40 procent sedan år 2010. Majoriteten av de sysselsatta är män, ca 80 procent. Miljösektorn spänner över en rad olika branscher och utgår ifrån produktionen av miljövänliga tjänster och varor. Förädlingsvärdet inom sektorn har ökat med drygt 80 procent sedan år 2010 och uppgick till drygt 5,5 miljarder kronor år 2021.⁸⁶*

Digital kompass för framtiden

Fortsatta satsningar på både grundläggande digital kompetens⁸⁷, att anta ny och avancerad teknik är strategiskt viktigt. För att bibehålla konkurrenskraften måste företag ständigt förnya sig och vara nyfikna på förändring, inte minst inom områden som artificiell intelligens, automation, cyber- och informationssäkerhet och högpresterande datorsystem⁸⁸

Den digitala utvecklingen går snabbare och snabbare. Insatser som stödjer att näringslivets och de offentliga verksamheterna både driver och hänger på den digitala omställningen är avgörande för att säkerställa ett fortsatt konkurrenskraftigt näringsliv och offentlig verksamhet.

Utveckla styrkeområdena som en kraft för omställning

Smart specialisering är ett strategiskt tillvägagångssätt inom regional utveckling och ekonomisk politik som syftar till att identifiera och stärka de mest konkurrenskraftiga och specialiserade områdena för en region.

Västmanland utmärker sig med en stark förmåga inom sina områden för smart specialisering, så kallade styrkeområden: energi, automation, järnväg samt välfärd och hälsa. Genom fortsatta investeringar i forskning, innovation och utveckling inom dessa områden främjas ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft i regionen och länet positionerar sig globalt.

Smart specialiseringsarbetet inom länets styrkeområden är också viktigt i arbetet med etableringar, investeringar och talangattraktion. I takt med en allt starkare global konkurrens blir det nödvändigt att tydligare och gemensamt kommunicera och synliggöra länets styrkor. Att framgångsrikt implementera smart specialisering kräver omvärldsanalyser, att nå ut till en större grupp företag i behov av förnyelse, och inte minst en konsekvent samverkan mellan aktörer inom näringslivet, akademi, beslutsfattare och policyutvecklare, på regional, nationell och internationell nivå. Ingen enskild aktör kan uppnå detta ensam. I vårt arbete är det också viktigt att förstå att både arbetsmarknaden och företagsvärlden är indelade efter kön och etnicitet, och vi strävar efter att utjämna dessa skillnader.

⁸⁶ Statistiska centralbyrån, Miljöräkenskaper: miljösektorn.

⁸⁷ Över 90% av SME har uppnått grundnivå av digital intensitet år 2030 (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_sv)

⁸⁸ Enligt EUs digitala kompass ska 75% av företagen använda molntjänster, AI eller big data år 2030 (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_sv)

I samarbete med andra län i Östra Mellansverige (ÖMS): Sörmland, Örebro, Östergötland och Uppsala adresseras fyra gemensamma utmaningsområden: Smart industri, Morgondagens energilösningar, Hållbar livsmedelsförsörjning samt Life Science, välfärdsteknik och e-hälsa. Region Västmanlands styrkeområden spelar en central roll inom områden som industrins digitala innovation, miljövänlig produktion, transportomställning, hållbara stadsstrukturer samt nydanande lösningar inom vård och omsorg. Västmanlands förmåga att leda inom dessa områden skapar en stark grund för framtida tillväxt.

3.3.3 Tryggad kompetensförsörjning och möjlighet till livslångt lärande

Strategisk kompetensförsörjning

För att utveckla Västmanlands attraktivitet, för att möta omvärldens förändringar och framtida demografiska utmaningar behöver länets arbetsgivare stärka sin förmåga att arbeta med strategisk kompetensförsörjning. Det innebär att långsiktigt attrahera, rekrytera, behålla och utveckla rätt kompetens i organisationen.

Arbetsgivare behöver därför öka sin förmåga att identifiera, formulera samt kommunicera sina kompetensbehov på kort och på lång sikt. Samtidigt är det sannolikt att efterfrågan på arbetskraft inom många områden kommer att växa snabbare än tillgången. Därför måste företag och organisationer även utveckla andra arbetssätt som kräver mindre personal för att lösa denna utmaning.

För att arbetsgivare fortsatt ska vara konkurrenskraftiga behöver de dels arbeta med kontinuerlig kompetensutveckling av befintlig personal samt öka sin rekryteringsbas. Att människor har fler år i arbete är också en viktig del av lösningen som kan uppnås genom att inträdet i arbetslivet sker tidigare och att pensionen skjuts fram. För att i högre grad utnyttja potentialen i det outnyttjade arbetskraftsutbud som arbetslösa svarar för är det viktigt att vid sidan av det strategiska arbetet med att attrahera och rekrytera framtida medarbetare med individinriktade insatser arbeta för att trösklarna till arbetsmarknaden sänks. Det är också viktigt att arbetsmarknaden breddas på ett sådant sätt att personer med svagare anknytning har en större möjlighet att komma i arbete. Det kan också bidra till att bryta könsbundna studie- och yrkesval och även medverka till en stärkt integration på arbetsmarknaden.

▷ *Ungefär hälften av de offentliga och omkring 40 procent av de privata arbetsgivarna i Västmanland upplever brist på arbetskraft vid rekrytering. Bland privat arbetsgivarna ses en stor ökning efter pandemin medan andelen varit ganska konstant bland offentliga arbetsgivare de senaste fem åren.⁸⁹*

⁸⁹ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter våren 2023.

Matcha och bygga kompetens

I Västmanland behöver alla invånares kompetens tillvaratas. Livslångt lärande och möjligheter att ställa om under arbetslivet är en grundförutsättning för att möta de framtida behoven på arbetsmarknaden.

Insatsområdets huvudindikatorer

- Sysselsätta
 - Arbetsgivares möjlighet att hitta rätt kompetens vid rekryteringar
- Se bilaga 1 för fler indikatorer.*

För att förbättra matchningen till arbete inom framtidens arbetsmarknad där rekryteringsbehov finns, behöver insatser genomföras på olika plan. För att fler individer ska ha möjlighet att göra väl underbyggda val av studier eller arbete behövs ökad kunskap om arbetsmarknaden och om kompetensbehov både på kort och lång sikt. Utbildningsvalen behöver i högre grad matcha arbetsmarknadens behov samt individens förutsättningar och intressen.

För att fler individer som i dag står utanför arbetsmarknaden ska få en sysselsättning finns ett behov av förbättrade och mer träffsäkra arbetsmarknadsinsatser samt en stärkt vuxenutbildning. För individer som står längre från arbetsmarknaden kan olika insatser behövas. Här är bland annat arbetsgivarnas medverkan viktig. Det kan handla om att ta emot individer på praktik, att individer ges möjlighet att träna språk på en arbetsplats eller andra insatser med koppling till arbetsmarknaden. Även eget ansvar samt incitament för att ta ett arbete är viktiga parametrar.

För de individer som redan idag befinner sig i arbete på en föränderlig arbetsmarknad behövs förbättrade möjligheter att ställa om eller karriärväxla, utifrån att yrken förändras och nya tillkommer. Möjligheterna till omställning genom livslångt lärande under hela yrkeslivet behöver därför förbättras. Viktiga verktyg för kompetensförsörjning, omställning och livslångt lärande är validering och vägledning. Därför behöver arbetet fortsätta med att etablera en tydlig struktur för validering i Västmanland. Parallellt behöver även tillgång till en väl fungerande vägledning finnas från grundskola och genom hela individens studie- och yrkesliv.

➤ *Andelen sysselsatta av arbetskraften var drygt 80 procent år 2022. Sysselsättningsgraden är högre bland män (81%) än bland kvinnor (78%). Bland inrikes födda är andelen sysselsatta 84 procent och bland utrikes födda 68 procent. Sysselsättningsgraden för den senare gruppen har ökat mest under de senaste tre åren och ligger till störst del bakom den totala sysselsättningsökningen i länet.⁹⁰*

Samverkan mellan utbildningsaktörer och arbetsgivare

För att möjliggöra en bättre matchning behöver arbetslivets aktörer mötas och samverka med länets utbildningsaktörer för att främja utbildningar som bättre motsvarar länets kompetensbehov. Samverkan mellan utbildningsaktörer och arbetsgivare är en förutsättning för att få till stånd ett relevant utbildningsutbud. Det är till exempel av vikt att det finns praktik- och lärlingsplatser. Utbudet i länet behöver i högre grad utgå från arbetsmarknadens efterfrågan av kompetens, såväl regionalt som lokalt. Yrkesinriktade utbildningars attraktivitet behöver öka.

⁹⁰ Statistiska centralbyrån, RAMS och BAS. Avser åldern 20–64 år.

Kunskapsunderlag i form av analyser och prognoser kring länets kompetensbehov är en grund för stärkt samverkan och dialog samt för att prioritera insatser. Strukturer som uppmuntrar till samverkan både lokalt och regionalt för att trygga kompetensförsörjningen i länet behöver fortsatt stärkas.

Arbetsmarknaden kommer att fortsätta förändras i takt med såväl tekniska framsteg, den gröna omställningen samt ökad globalisering och andra omvärldsfaktorer. För att möta förändringarna behöver aktörer som arbetar med kompetensförsörjning ha förmåga att fånga upp och möta dessa nya behov.

▷ *Tillverkningen tillsammans med avancerade företagstjänster (som ofta är riktade mot tillverkningsindustrin) sysselsätter drygt 36 000 personer i länet. Inom vård och omsorg tillsammans med utbildning finns knappt 38 000 sysselsatta. Sedan lång tid finns här en tydlig uppdelning mellan män och kvinnors arbetsmarknad, där kvinnor dominerar inom vård och omsorg och utbildning medan männen står för merparten av de sysselsatta inom tillverkning och företagstjänster. I en framskrivning av sysselsättningen på lång sikt antas behovet av sysselsatta inom välfärdstjänster (vård och omsorg, utbildning) öka dramatiskt medan den inom varuproduktionen förväntas minska.⁹¹*

⁹¹ WSP, Framskrivningar av befolkning och sysselsättning i Östra Mellansverige (2023).

4. Genomförande

Framtiden skapar vi tillsammans

Arbetet med regional utveckling är till för hela Västmanland, alla som verkar, bor i och besöker länet. För att skapa utveckling krävs det att alla samarbetar och tillsammans tar ansvar för att visionen om ett Livskraftigt Västmanland ska bli verklighet. Vi är delaktiga i Västmanlands läns utveckling och stärker inflytande, engagemang och delaktighet när vi skapar framtiden. Region Västmanland har det regionala utvecklingsansvaret, men genomförandet kan bara göras framgångsrikt tillsammans.

Hastigheten på utvecklingen, behov av omställning och nya sätt att göra saker på kräver att vi är öppna för varandras kunskaper, erfarenheter och olikheter. Vi behöver lära av varandra och skapa broar över de organisatoriska mellanrummen i lokala, regionala, nationella och internationella samarbeten. Att kommuner, regioner, myndigheter, organisationer och civilsamhället utvecklar, testar och delar med sig av det som går bra och tar lärdom av det som kan förbättras, är centralt.

Handslag

Utifrån RUS kommer Region Västmanland konkret att arbeta fram handslag/överenskommelser med länets kommuner och andra nyckelaktörer gällande den lokala utvecklingen. Handslagen innebär en överenskommelse om vilka eller vilket mål den enskilda kommunen eller aktören kommer att prioritera fram till år 2030. I handslaget/överenskommelsen ingår också att måttsätta målen och sätta upp målsättningar för intervall fram till 2030.

Uppföljning

Enligt förordningen om regionalt tillväxtarbete ska regionerna följa utvecklingen i länet och analysera, följa upp och utvärdera det regionala tillväxtarbetet. Analys, uppföljning och utvärdering ska göras utifrån ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Jämställdhetsperspektivet ska systematiskt integreras i arbetet med analys, uppföljning och utvärdering. Statistik ska därför redovisas med kön som övergripande indelningsgrund, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Till genomförandet av det regionala utvecklingsuppdraget finns ett uppföljnings- och lärandesystem framtaget i syfte att systematiskt kunna följa upp, utvärdera, reflektera över och ompröva insatser. Detta gäller såväl de insatser som genomförs i länet som Region Västmanlands egen roll i det arbetet. I uppföljnings- och lärandesystemet ingår aktivitetsplan, lärandeplan, externt webbaserat uppföljningssystem och en kommunikationsplan. Lärandeplanen och aktivitetsplanen innehåller de data som ska samlas in, vilka utvärderingar som ska göras samt vilka underlag som ska tas fram. Baserat på detta så återförs kunskaperna och lärandet till länets aktörer utifrån lärandeplanens förändringslogik. Kommunikationsplanen beskriver vilka målgrupper resultat och analys ska återföras till och när.

5. Utgångspunkter

I detta kapitel beskrivs viktiga internationella överenskommelser och strategier som har betydelse för det regionala utvecklingsarbetet och den regionala utvecklingsstrategin. Beskrivningen börjar i det globala och går mot det regionala och lokala.

5.1. Globala, europeiska, nationella och regionala mål

Agenda 2030

FN:s hållbarhetsmål och Agenda 2030 ska leda vägen mot att utrota fattigdom, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade, odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. De 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 utgör ramen för den regionala utvecklingsstrategin och därmed det regionala utvecklingsarbetet.

EU och sammanhållningspolitiken

EU påverkar i princip alla verksamhetsområden och Region Västmanland är en viktig del i flernivåstyret som gör det möjligt att ta hänsyn till lokala och regionala förhållanden. Sammanhållningspolitiken är EU:s viktigaste investeringsverktyg för att skapa hållbar tillväxt och sysselsättning lokalt och regionalt i Europa. EU:s struktur- och investeringsfonder bidrar till ekonomisk tillväxt, fler jobb och högre livskvalitet i landsbygder och städer genom strategiska investeringar. Region Västmanland samverkar med regionerna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Örebro län om den *Europeiska regionala utvecklingsfonden och ESF+*. Syftet med samarbetet är att nyttja fonderna för investeringar i strukturomvandling inom Östra Mellansverige (ÖMS)⁹², med målet att bland annat stärka forskning och innovation samt öka konkurrenskraften för små och medelstora företag.

Under åren fram till 2050 kommer EU:s gröna giv att få genomgripande betydelse för omställningen till klimatneutralitet i hela samhället, med krav på minskade utsläpp, skydd av biologisk mångfald, minskad energi- och resursförbrukning, ökad cirkularitet, hållbar finansiering och klimatanpassning med mera som kommer att påverka verksamheter inom en rad sektorer, branscher och områden. Fram till år 2030 ska utsläppen minska med 55 procent jämfört med 1990. Omställningen kommer att innebära långtgående krav på mer hållbar produktion och konsumtion

⁹² <https://eufonder.se/eu-fonder/regionala-utvecklingsfonden/ostra-mellansverige.html>

och mekanismer införs för att omställningen ska bli socialt och ekonomiskt rättvis mellan människor och regioner.⁹³

EU:s gemensamma jordbrukspolitik

Den gemensamma jordbrukspolitiken finansieras genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska garantifonden 19 för jordbruket. Insatserna som genomförs är viktiga för den svenska primärproduktionen, för livsmedelskedjans företag i förädlingsledet, för miljö- och klimatnyttan samt för utvecklingen av Sveriges landsbygder. Insatser görs för att stärka jordbruket och annan näringsverksamhet, för att säkra livsmedelskedjan och för att stärka den lokala utvecklingen på landsbygderna.⁹⁴

Nationella mål för utveckling av landsbygder och städer

Det övergripande målet för landsbygdspolitiken är attraktiva och livskraftiga landsbygder med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd vilket ska leda till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. Stöden i landsbygdsprogrammet ska bidra till prioriterade mål inom miljö och klimat, konkurrenskraft inom jordbruk, trädgård, rennäring och skogsbruk samt utveckling av nya jobb på landsbygden.

Det övergripande politiska målet för hållbar stadsutveckling är att städerna ska vara inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer ska erbjuda alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närheten ska göra det enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som till exempel gång och cykel. Helhetssyn på planeringen tillsammans med smarta lösningar ska bidra till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt.

Nationella mål för miljö och klimat

Sveriges miljömål är ledstjärnan i svenskt miljöarbete och definierar vilken miljö den svenska politiken ska styra mot. Alla aktörer i samhället behöver öka takten i genomförandet av den brådskande omställningen till ett hållbart samhälle.

Sveriges miljömål beskriver vad som behövs göras för att nå dit. Genom att arbeta aktivt med miljö kvalitetsmålen och etappmålen på alla nivåer i samhället, kan vi öka möjligheterna att nå det övergripande generationsmålet – att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Enligt Sveriges klimatmål ska landet senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre senast år 2045 än utsläppen år 1990. De kvarvarande utsläppen ned till noll

⁹³ Den europeiska gröna given - Consilium (europa.eu), hämtad 2023-10-10.

⁹⁴ Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (regeringen.se) (4.6); Syftet är att: 1) stödja jordbrukarna och förbättra jordbrukets produktivitet för att säkra tillgången på livsmedel till rimliga priser, 2) se till att EU:s jordbrukare kan försörja sig, 3) bidra till en hållbar förvaltning av naturresurser, 4) kampen mot klimatförändringarna, 4) bevara landsbygden och landskapet i EU, 5) hålla landsbygden levande genom att främja jobb i jordbruket, den jordbruksbaserade industrin och andra närliggande näringar.

kan uppnås genom så kallade kompletterande åtgärder. För att nå målet får även avskiljning och lagring av koldioxid av fossilt ursprung räknas som en åtgärd där rimliga alternativ saknas.⁹⁵ Genom en utredning 2023 om hur Sveriges klimatpolitik bör utvecklas, baserat på EU:s nya klimatlagstiftning Fit for 55, så väntas Sveriges klimatmål omformuleras.

Nationella folkhälsomål

Det folkhälsopolitiska ramverket består av ett övergripande, nationellt folkhälsopolitiskt mål och åtta målområden. Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet tydliggör samhällets ansvar som förutsätter ett gemensamt och tvärsektoriellt arbete. Målen gäller för alla aktörer i Sverige, statliga, regionala och kommunala. De åtta målområdena återspeglar hälsans bestämningsfaktorer, det vill säga faktorer som påverkar hälsotillståndet. Det är flera faktorer som samverkar på olika nivåer i samhället, exempelvis var och hur vi bor, vilken miljö vi lever i, barndomen och uppväxten, vår utbildning och vårt arbete. Bestämningsfaktorer kan både öka och minska risken för ohälsa.

Nationella mål för jämställdhet

I Sverige ska kvinnor och män ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetspolitiken handlar om frågor som makt, inflytande, ekonomi, hälsa, utbildning, arbete och mäns våld mot kvinnor.

För att uppnå jämställdhet i samhället har regeringens huvudsakliga strategi sedan 1994 varit *jämställdhetsintegrering*. I korthet innebär det att ett jämställdhetsperspektiv ska beaktas i all politik som påverkar människors villkor, så att alla kvinnor och män, flickor och pojkar kan leva jämställda liv.⁹⁶

Nationella kulturpolitiska mål

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken⁹⁷: Främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Främja kvalitet och konstnärlig förnyelse. Främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan. Särskilt ska barns och ungas rätt till kultur uppmärksammas.⁹⁸

⁹⁵ Nationell klimatanpassningsstrategi (kommer ny 2023), Sveriges miljömål
Klimatpolitisk handlingsplan (kommer ny 2023)

⁹⁶ Jämställdhetsmyndigheten: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/jamstalldhet-i-sverige/> ; se även Länsstyrelsen Västmanlands arbete: <https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/samhalle/social-hallbarhet/jamstalldhet.html>

⁹⁷ Nationella kulturpolitiska mål, regeringen.se

⁹⁸ Se även: Från ord till handling – Regional kulturplan för Västmanland 2023–2026

Bilaga 1

Indikatorlista

Ett välmående Västmanland
God och jämlik hälsa
Upplevd hälsa bland barn och vuxna
Andel av befolkningen med gott psykiskt välbefinnande
Invånare som är fysiskt aktiva
Ohälsotalet
Andel i befolkningen som anser att de har tillgång till den hälso- och sjukvård de behöver
Alla barn ska få en bra start i livet
Andel barn i hushåll med låg inkomststandard
Resultat, grundskolan och gymnasiet
Invånare 0-19 år med föräldrar som har högst grundskoleutbildning
Invånare 0-19 år med minst en långtidsarbetslös förälder
Ökad livskvalitet och förbättrade livsmiljöer
Upplevd trygghet, barn och vuxna
Segregation
Andel invånare med låg tillit till andra
Andel i trångboddhet
Medborgarengagemang och demokratisk delaktighet
Ett tillgängligt Västmanland
Ökad möjlighet att leva och verka i hela länet
Tillgång till snabbt bredband
Kollektivtrafikens marknadsandel
Bostadsmarknad och byggande
Pendling, över länsgräns och inom länet
Hanterat gods vid Mälarhamnarna
God tillgång till samhällsservice, tjänster och utbud
Tillgänglighet till hälso- och sjukvården
Tillgänglighet till samhällsservice
Deltagande i kultur- och fritidsaktiviteter
Laddplatser för elbilar
Antal gästnätter, svenska och utländska besökare
Säkerställda viktiga samhällsfunktioner
Kostnad för totalförsvar och samhällsskydd
Utsläpp av växthusgaser
Slutanvändning av energi inom länet, MWh/person
Kommunala planer för anpassning till ett förändrat klimat
Odling av grödor samt djurhållning, indexutveckling
Ett nyskapande Västmanland
Starkt näringsliv, konkurrenskraft och produktivitet
Ekonomisk utveckling (BRP)
Företagsklimat
Exportörande företag, antal och värde
Miljösektorn, sysselsatta och förädlingsvärde
Turism och besöksnäring, sysselsatta och värde
Ökad forskning, innovation och förnyelse
Investeringar i FoU
Nyföretagande, antal nya företag och överlevnad efter tre år
Andel företag som har utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade produkter
Tillväxtvilja
Företag som arbetar aktivt med miljöfrågor
Tryggad kompetensförsörjning och möjlighet till livslångt lärande
Sysselsatta, andel och andel
Arbetsgivares möjlighet att hitta rätt kompetens vid rekrytering
Övergång till högre studier
Unga vuxna som varken arbetar eller studerar
Andel anställda med matchning mellan utbildning och yrke
Blå text = huvudindikator

Det här är Västmanlands läns regionala utvecklingsstrategi, Vår strategi för ett livskraftigt Västmanland.

Den regionala utvecklingsstrategin har skapats i bred samverkan mellan länets aktörer och pekar ut riktningen för hur vi gemensamt ska utveckla vårt län. Den fungerar som en plattform för alla. Såväl för föreningar, kulturinstitutioner, civilsamhället och organisationer som näringsliv, kommuner, lärosäten, Länsstyrelsen och Region Västmanland. Syftet med strategin är att fortsätta utveckla Västmanlands län till en konkurrenskraftig och attraktiv plats för alla. Ett län där man vill bo, leva och verka, etablera företag eller besöka.

För att nå visionen behöver vi agera hållbart genom de tre målområdena: Ett välmående Västmanland, Ett tillgängligt Västmanland och Ett nyskapande Västmanland.

Den regionala utvecklingsstrategin bör ses som ett paraply som spänner över en bredare uppsättning av regionala och lokala planer, strategier och program. Det skapar resurser för utveckling som inte riskerar kommande generationers möjligheter och skapar positiva effekter långt utanför länets gränser. Det är av stor vikt att alla känner sig delaktiga och tar ett gemensamt ansvar för genomförandet.

Region Västmanland har genom sitt regionala utvecklingsansvar rollen att samordna och följa upp genomförandet.